رئاسة الشؤون الدينية
بالمسجد الحرام والمسجد النبوي

د اسلامي عقيدې لنډيز

د فضيلة الشيخ علامة
محمّد بن صالحٍ العثيمين په قلم

نُبذَةٌ فِي العَقِيدَةِ الإِسْلَامِيَّة (شَرْحُ أُصُولِ الإِيمَانِ)

د اسلامي عقيدې لنډيز

بِقَلَم فَضِيلَة الشَّيخ العَلَّامَة

مُحَمَّدِ بْنِ صَالِحٍ العُثَيمِين

غَفَرَ اللَّهُ لَهُ وَلِوَالِدَيْهِ وَلِلْمُسْلِمِين

د فضيلة الشيخ علامة

محمّد بن صالحٍ العثيمين په قلم

الله دې هغه، د هغه مور او پلار او ټولو مسلمانانو ته

بخښنه وکړي

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

د اسلامي عقيدې لنډه پيژندنه

سريزه

إنّ الحمد لله نحمده، ونستعينه، ونستغفره، ونتوب إليه، ونعوذ بالله من شرور أنفسنا، ومن سيّئات أعمالنا، من يهده الله فلا مضلّ له، ومن يضلل فلا هادي له، وأشهد أن لا إله إلّا الله وحده لا شريك له، وأشهد أنّ محمّدًا عبده ورسوله، صلّى الله عليه، وعلى آله، وأصحابه، ومن تبعهم بإحسانٍ، وسلّم تسليمًا.

أما بعد: يقيناً د توحيد علم تر ټولو غوره او لوړ علم دی، او زده کړه يې په ټولو مسلمانانو واجب او لازمه ده؛ ځکه چې دا په الله -تعالى-، د هغه په نومونو، صفتونو او پر بندګانو يې د هغه د حقونو علم دی او ځکه چې دا -علم- د الله لوري ته د ورتګ د لارې کيلي او د شريعت بنسټ دی.

لدې املې: ټولو رسولانو دې ته بلنه ورکړې ده، الله تعالى فرمايلي دي:

﴿وَمَآ أَرۡسَلۡنَا مِن قَبۡلِكَ مِن رَّسُولٍ إِلَّا نُوحِيٓ إِلَيۡهِ أَنَّهُۥ لَآ إِلَٰهَ إِلَّآ أَنَا۠ فَٱعۡبُدُونِ ٢٥﴾

(او له تا مخکې مو هېڅ داسې رسول نه دی لېږلی چې هغه ته مو دا وحی نه وې کړې چې يقيناً له ما پرته بل معبود نشته نو (يوازې) زما عبادت کوئ). [الأنبياء سورت: ٢٥ آيت].

او الله جل جلاله د خپل ذات په وحدانيت شاهدي ورکړې

او د هغه ملايکو او د علم خاوندانو - ټولو شاهدي ورکړې، الله تعالى فرمايي:

﴿شَهِدَ ٱللَّهُ أَنَّهُۥ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ وَٱلْمَلَٰٓئِكَةُ وَأُوْلُواْ ٱلْعِلْمِ قَآئِمًۢا بِٱلْقِسْطِۚ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ ١٨﴾

(الله په خپله د دې خبرې شاهدي وېلې ده چې له هغه پرته بل هېڅوک مستحق د عبادت نشته او ملايکې او ټول اهل علم هم په ريښتيني او منصفانه توګه پر دې شاهدان دي چې له هغه زورور با حکمته څخه پرته په واقع کې هېڅ بل لايق د عبادت نشته) [آل عمران سورت: ١٨ آيت].

کله چې دا د توحيد مرتبه ده نو په هر مسلمان فرض دي چې د زده کړې، تدريس، تفکر او عقيدې په برخه کې ورته پاملرنه وکړي؛ تر څو خپل دين په يو سالم اساس سره بنا کړي، او په ثمرې او پايلو لاسته راوړلو يې خوشحاله شي.

الله - تعالى - توفيق ورکوونکى دى.

لېکوونکى

***

اسلامي دين

اسلامي دين: هغه دين دی چې الله پرې محمد - صلی الله علیه وسلم - رالیږلی او ټول دینونه يې پرې پای ته رسولي، او بنده ګانو ته يې بشپړ کړی، او پدې سره يې پرې خپل نعمت تمام کړی، او دا يې د دوی لپاره دین خوښ کړی، نو لدې پرته له هیڅ څخه بل دین نه منل کیږي. الله تعالی فرمایلي دي:

﴿مَّا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَآ أَحَدٍ مِّن رِّجَالِكُمْ وَلَٰكِن رَّسُولَ ٱللَّهِ وَخَاتَمَ ٱلنَّبِيِّـۧنَ ۗ وَكَانَ ٱللَّهُ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمًا ﴿٤٠﴾﴾

(محمد (صلی الله علیه واله وسلم) ستاسي له نارینه و څخه د هیڅا پلار نه دی مګر هغه د الله رسول او خاتم (وروستی) د پیغمبرانو دی، او الله په هر شي علم لرونکی دی). [الأحزاب سورت: آیت ۴۰].

او الله - تعالی - فرمایلي - دي:

﴿...ٱلْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِى وَرَضِيتُ لَكُمُ ٱلْإِسْلَٰمَ دِينًا ۚ...﴾

(نن مې ستاسو دین درته پوره کړی، خپل نعمت مې درباندې تمام کړی او همدغه اسلام مې ستاسو د دین په توګه درته غوره کړی دی...). [المائدة سورت:۳ آیت].

او الله - تعالی - فرمایلي دي:

﴿إِنَّ ٱلدِّينَ عِندَ ٱللَّهِ ٱلْإِسْلَٰمُ...﴾

(بېشکه الله ته منلی دین اسلام دی...) [آل عمران سورت:

آيت ١٩].

او الله - تعالى - فرمايلي دي:

﴿وَمَن يَبۡتَغِ غَيۡرَ ٱلۡإِسۡلَٰمِ دِينٗا فَلَن يُقۡبَلَ مِنۡهُ وَهُوَ فِي ٱلۡأٓخِرَةِ مِنَ ٱلۡخَٰسِرِينَ ٨٥﴾

(او هر څوك چې له اسلامه پرته بل دين لټوي نو هيڅكله به تري قبول نه شي او هغه به په آخرت كې له تاوانيانو وي). [آل عمران سورت: ٨٥آيت].

الله تعالى په ټولو خلكو فرض كړي چې په دې دين سره د الله تعالى بندګي وكړي، هغه خپل رسول الله صلى الله عليه وسلم ته په امر كولو سره ويلي دي:

﴿قُلۡ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ إِنِّي رَسُولُ ٱللَّهِ إِلَيۡكُمۡ جَمِيعًا ٱلَّذِي لَهُۥ مُلۡكُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِۖ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ يُحۡيِۦ وَيُمِيتُۖ فَـَٔامِنُواْ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِ ٱلنَّبِيِّ ٱلۡأُمِّيِّ ٱلَّذِي يُؤۡمِنُ بِٱللَّهِ وَكَلِمَٰتِهِۦ وَٱتَّبِعُوهُ لَعَلَّكُمۡ تَهۡتَدُونَ ١٥٨﴾

(وويايه: اى خلكو! زه تاسو ټولو ته د هغه الله رسول يم چې داسمانونو او ځمكې باچاهي خاص هغه لره ده، له هغه پرته (په حق سره) بل معبود نشته هماغه ژوندي كوي او مړه كوي نو په الله او هغه رالېږلي امي نبي يي ايمان راوړئ چې په الله او ټولو خبرو يې ايمان لري او متابعت يې وكړئ چې سمه لار وموميئ). [الأعراف سورت: ١٥٨آيت].

او په صحيح مسلم کې أبو هريرة - رضي الله عنه - له رسول الله - صلى الله عليه وسلم - څخه روايت کوي چې هغه فرمايلي دي:

«وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ لَا يَسْمَعُ بِي أَحَدٌ مِنْ هَذِهِ الْأُمَّةِ يَهُودِيٌّ وَلَا نَصْرَانِيٌّ، ثُمَّ يَمُوتُ وَلَمْ يُؤْمِنْ بِالَّذِي أُرْسِلْتُ بِهِ إِلَّا كَانَ مِنْ أَصْحَابِ النَّارِ».

«قسم په هغه ذات چې د محمد روح يې په لاس کې دی، له دې امت څخه هر يهودي يا نصراني چې زما په اړه واوري، بيا پداسې حال کې مړ شي چې زما په رسالت يې ايمان نه وي راوړی، مګر دا چې له دوزخيانو څخه به وي».[1]

او پر هغه ايمان: يعني د هغه څه ږښتيا ګڼل او غاړه ورته ايښودل چې هغه ورسره راغلی دی، يوازې ږښتيا ګڼل نه، ځکه ابو طالب په پيغمبر صلى الله عليه وسلم له ايمان راوړونکو څخه ندی، سره لدې چې هغه څه يې ږښتيا ګڼلي و چې هغه ورسره راغلی و، او پدې يې ګواهي هم ورکړې وه چې - د پيغمبر دين - له ټولو اديانو غوره دين دی.

او اسلامي دين: ټولې هغې ښيګڼې د ځان سره لري کومې چې پخوانيو دينونو درلودې، بلکه سربيره پر هغې نورې ځانګړتياوې هم لري، دا چې د هر وخت، ځای او هر امت لپاره مناسب دی، الله تعالى خپل پيغمبر - صلى الله عليه وسلم

[1] مسلم: كتاب الإيمان، باب وجوب الإيمان برسالة نبينا محمد صلى الله عليه وسلم إلى جميع الناس ونسخ الملل بملته، شمېره (153) کې نقل کړی.

- ته د هغه په مخاطب ګرځولو سره فرمايي:

﴿وَأَنزَلۡنَآ إِلَيۡكَ ٱلۡكِتَٰبَ بِٱلۡحَقِّ مُصَدِّقٗا لِّمَا بَيۡنَ يَدَيۡهِ مِنَ ٱلۡكِتَٰبِ وَمُهَيۡمِنًا عَلَيۡهِ...﴾

(او تا ته مو دا کتاب په حقه نازل کړی چې دا کتاب د هغه څه تصديقوونکی دی کوم چې تر ې وړاندې و او پر هغه څارونکی (يا شاهد) دی...) [المائدة سورت: ۴۸آيت].

او د هر وخت، ځای او ملت لپاره د اعتبار وړ معنی دا ده: چې په هغه باندې ټينګ پاتې کيدل په هيڅ وخت او ځای کې د ملت له ګټو سره په ټکر کې نه دي، بلکې دا د هغوی د ښېګڼې لپاره دی، او د دې معنی دا نه ده چې هغه د هر وخت، ځای او امت تابع وي، لکه څرنګه يې چې ځينې خلک غواړي.

او اسلامي دين: هغه دين دی چې الله تعالی پرې د هغه چا د مرستې ضمانت کړی دی چې ځوک پرې په حقه سره منګولې ولګوي، او په نورو به بری ورکوي، الله تعالی فرمايلي دي:

﴿هُوَ ٱلَّذِيٓ أَرۡسَلَ رَسُولَهُۥ بِٱلۡهُدَىٰ وَدِينِ ٱلۡحَقِّ لِيُظۡهِرَهُۥ عَلَى ٱلدِّينِ كُلِّهِۦ وَلَوۡ كَرِهَ ٱلۡمُشۡرِكُونَ ٩﴾

(دی هماغه ذات دی چې خپل رسول يې له هدايت او حق دين سره دې لپاره راولېږلو چې پر ټولو دينونو يې برلاسی کړي، که څه هم مشرکانو ته بد وبرينې).

[الصف سورت:۹ آيت].

او الله - تعالى - فرمايلي دي:

﴿وَعَدَ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ مِنكُمۡ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ لَيَسۡتَخۡلِفَنَّهُمۡ فِي ٱلۡأَرۡضِ كَمَا ٱسۡتَخۡلَفَ ٱلَّذِينَ مِن قَبۡلِهِمۡ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمۡ دِينَهُمُ ٱلَّذِي ٱرۡتَضَىٰ لَهُمۡ وَلَيُبَدِّلَنَّهُم مِّنۢ بَعۡدِ خَوۡفِهِمۡ أَمۡنٗاۚ يَعۡبُدُونَنِي لَا يُشۡرِكُونَ بِي شَيۡـٔٗاۚ وَمَن كَفَرَ بَعۡدَ ذَٰلِكَ فَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡفَٰسِقُونَ ٥٥﴾

(له تاسي چې کومو کسانو ايمان راوړی او سم کارونه يې کړي، الله ژمنه ورسره کړې ده چې خامخا به يې په ځمکه کې هماغه شان خليفه ګان وګرځوي لکه هغه خلك چې له هغوی مخکې يې خليفه ګان کړي وو او حتماً به يې هغه دين ورته محکم کړي چې هغوی ته يې خوښ کړی او له وېرې وروسته به يې حالت په امن بدل کړي، يوازې زما عبادت به کوي، هيڅ شی به راسره نه شريکوي او له هغه وروسته چې هر څوك کافر شو نو هغوی به فاسقان وي).

[النور سورت:۵۵ آيت].

او اسلامي دين: عقيده او شريعت (قانون) بشپړ دين دی په عقيده او شريعت دواړو کې:

۱ـ د الله تعالى په يووالي امر او له شرک څخه منع کول کوي.

۲ـ په ربښتيا امر او له دروغو څخه منع کول کوي.

۳ـ په عدالت سره امر او له ظلم څخه منع کول کوي، او عدل د همجنسو شیانو تر منځ برابروالی او د یو له بل څخه د مختلفو شیانو تر منځ توپیر کول دي، او مطلقه برابري عدل ندی لکه څرنګه چې ځینې خلک کله وایي: د اسلام دین د برابرۍ دین دی، او دا خبره مطلقه کوي، ځکه یو له بل سره د توپیر لرونکو شیانو تر منځ برابروالی بې عدالتي ده چې دا شی په اسلام کې نشته، او نه یې تر سره کوونکی ستایل کیږي.

۴ـ په امانت امر او له خیانت څخه منع کول کوي.

۵ـ په وفا امر او له خیانت او دوکي څخه منع کوي.

۶ـ د مور او پلار سره په نیکۍ امر او دوی سره له بدۍ کولو منع کوي.

۷ـ په صله رحمۍ امر کوي، چې خپلوان دي، او ورسره له پرې کولو منع کوي.

۸ـ په ښه ګاونډیتوب امر کوي، او له بدې -رویې- څخه منع کوي.

او په عامه توګه: اسلام په هر غوره خوی باندي امر کوي او له هر سپک خوی څخه منع کوي، په هر نیک عمل امر کوي، او له هر بد عمل څخه منع کوي.

الله - تعالی - فرمایلي دي:

﴿إِنَّ ٱللَّهَ يَأۡمُرُ بِٱلۡعَدۡلِ وَٱلۡإِحۡسَٰنِ وَإِيتَآيِٕ ذِي ٱلۡقُرۡبَىٰ وَيَنۡهَىٰ عَنِ ٱلۡفَحۡشَآءِ وَٱلۡمُنكَرِ وَٱلۡبَغۡيِۚ يَعِظُكُمۡ لَعَلَّكُمۡ تَذَكَّرُونَ ٩٠﴾

(یقیناً الله د عدل، ښېګڼې او خپلوانو ته د ورکړې امر کوي

او له بې حيايي، بدۍ او تيري نه منع کوي، هغه تاسو ته نصيحت کوي تر څو درس واخلئ). [النحل سورت: ۹۰ آيت].

د اسلام بناوې

د اسلام بنسټونه: هغه بنيادونه چې اسلام وربانديې ولاړ دی، هغه پنځه دي. په هغه روايت کې ذکر شوې چې ابن عمر -رضي الله عنهما- له پيغمبر -صلى الله عليه وسلم- څخه روايت کړی، چې فرمايلي يې دي:

«بُنِيَ الْإِسْلَامُ عَلَى خَمْسَةٍ: عَلَى أَنْ يُوَحِّدَ الله – وَفِي رِوَايَةٍ عَلَى خَمْسٍ –: شَهَادَةِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ، وَإِقَامِ الصَّلَاةِ، وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ، وَصِيَامِ رَمَضَانَ، وَالْحَجِّ».

«اسلام په پنځو شيانو ولاړ دی: پر دې چې الله يو وګڼل شي - او په بل روايت کې په پنځو -: ګواهي ورکول چې له الله پرته بل معبود نشته، او دا چې محمد صلى الله عليه وسلم د الله بنده او رسول دی، لمونځ قايمول، زکات ورکول، د رمضان روژه نيول، او حج کول» يوه سړي وويل: حج، او د رمضان روژه؟ ويې ويل:

«لَا، صِيَامُ رَمَضَانَ، وَالْحَجُّ».

«نه، د رمضان روژه، او حج» ما همداسې د رسول الله

صلى الله عليه وسلم څخه دا اورېدلي دي[1].

۱- اما دا ګواهي ورکول چې له الله پرته د عبادت وړ ذات بل نشته، او دا چې محمد ـ صلى الله عليه و سلم ـ د هغه بنده او رسول دی، نو دا هغه: کلکه عقیده ده چې په ژبې سره دا ګواهي کول ترې تعبیر کوي، لکه دې چې په خپل ټینګار سره د دې لیدونکی وي، او دا ګواهي لدې امله یو مستقل رکن ګرځیدلی سره لدې چې ګواهي ورکوونکي پرې زیات دي:

یا خو لدې امله چې: رسول الله - صلى الله عليه وسلم - د الله تعالى له طرفه رسوونکی دی، نو د هغه لپاره په بندګۍ او پیغمبرۍ ګواهي ورکول دا ګواهي بشپړوي چې له الله پرته د عبادت وړ ذات بل نشته مګر هماغه الله دی.

او یا دا چې: دا دواړه ګواهیانې د عملونو د صحت او قبلیدو لپاره اساس دی، ځکه هیڅ عمل نه صحیح کیږي او نه قبلیږي، مګر الله تعالى ته په اخلاص او د هغه د رسول الله صلى الله عليه وسلم په پیروۍ باندې.

نو الله تعالى ته په اخلاص سره د دې ګواهۍ حقیقت څرګندیږي چې: نشته لایق د عبادت په حقه سره مګر الله تعالى دی، او د پیغمبر په پیروۍ سره د دې ګواهۍ حقیقت څرګندیږي چې: بېشکه محمد صلى الله عليه وسلم د الله تعالى بنده او رسول دی.

---

[1] بخاري په کتاب الإيمان کې په (8) شمیره، او مسلم په کتاب الإيمان، باب قول النبي صلى الله عليه وسلم بني الإسلام على خمس کې په (16) شمیره روایت کړی دی.

او ددې لويې ګواهۍ له ټمرو څخه دا دي: د زړه او نفس خلاصون د بنده له غلامۍ نه، او له پيغمبرانو پرته د بل چا له پيروۍ څخه.

۲ـ او د لمانځه ودرول: الله تعالى ته بندګي کول دي له بشپړتيا، استقامت، او په خپل وخت کې په ښه شان اداء کولو سره.

او له ګټو څخه يې: د سيني پراخېدل، د سترګو يخوالى، او له بې حيايي او منکراتو څخه منع کېدل دي.

۳ـ او د زکات ورکول: د الله تعالى بندګي کول دي د ټاکلي مال په ورکولو سره په هغه مال کې چې حق زکات پکې کيږي.

او له ګټو يې: له ناوړه خوى (بخل) څخه د نفس پاکوالى، او د مسلمانانو د حاجت پوره کول دي.

۴ـ او روژه: د رمضان په مياشت کې د ورځې لخوا له روژه ماتوونکو شيانو څخه په لاس نيولو سره د الله تعالى بندګي کول دي.

او له ګټو څخه ئې: نفس ته د خوښو شيانو په پرېښودلو سره د نفس روزل دي د الله د رضا د لاسته راوړلو لپاره.

۵ـ او د بيت الله حج: د حج د شعائرو د پر ځاى کولو لپاره بيت الحرام ته په تللو سره د الله تعالى بندګي کول دي.

له ګټو يې : د الله په لار کې د نفسي او مالي هڅو په ترسره کولو سره د نفس روزنه ده، لدې امله حج د الله په لار کې يو ډول جهاد دى.

د دې بناوو دا ګټې چې مونږ يې يادونه وکړه او يا مو ورځخه يادونه نده کړې؛ له اسلامي امت څخه يو پاک سوچه امت جوړوي، چې په حق دين سره د الله بندګي کوي، او د مخلوقاتو سره په عدالت او ريښتولې تعامل کوي؛ ځکه لدې پرته د دين نور پاتې شعائر د دې بناوو په اصلاح سره سميږي، او د اسلامي امت چارې د دين په اصلاح سره سميږي، او په هغه اندازه سمونتيا له لاسه ورکوي په څومره اندازه يې چې د ديني چارو سمونتيا له لاسه ورکړي وي.

او که څوک پدې اړه د وضاحت غوښتل غواړي نو د الله تعالى دا قول دي ولولي:

﴿وَلَوۡ أَنَّ أَهۡلَ ٱلۡقُرَىٰٓ ءَامَنُواْ وَٱتَّقَوۡاْ لَفَتَحۡنَا عَلَيۡهِم بَرَكَٰتٖ مِّنَ ٱلسَّمَآءِ وَٱلۡأَرۡضِ وَلَٰكِن كَذَّبُواْ فَأَخَذۡنَٰهُم بِمَا كَانُواْ يَكۡسِبُونَ ٩٦ أَفَأَمِنَ أَهۡلُ ٱلۡقُرَىٰٓ أَن يَأۡتِيَهُم بَأۡسُنَا بَيَٰتٗا وَهُمۡ نَآئِمُونَ ٩٧ أَوَأَمِنَ أَهۡلُ ٱلۡقُرَىٰٓ أَن يَأۡتِيَهُم بَأۡسُنَا ضُحٗى وَهُمۡ يَلۡعَبُونَ ٩٨ أَفَأَمِنُواْ مَكۡرَ ٱللَّهِۚ فَلَا يَأۡمَنُ مَكۡرَ ٱللَّهِ إِلَّا ٱلۡقَوۡمُ ٱلۡخَٰسِرُونَ ٩٩﴾

(او که چېرى د دې کلیو خلکو ایمان راوړى واى او تقوى يې کړې واى نو پر دوى به مو د اسمان او ځمکې د برکتونو (دروازې) پرانیستلې وې، خو دروغ يې وګڼل (رسولان) نو په هغه عمل کې مو راونیول چې دوى کاوه.

آیا د دې کلیو خلك له دې بې غمه وو چې د شپې په ویدو به زمونږ عذاب ورته راشي؟

يا د دې کلیو خلك له دې بې غمه وو چې په (رنا) غرمه به زموږ عذاب ورته راشي په داسې حال چې دوی به لوبې کوي.

آیا د الله له پټ تدبیره ډاډه دي؟ نو د الله له پټ تدبیره خو پرته له تباه کېدونکي قومه بل څوك نه بې غمه کیږي).

[الأعراف سورت :۹۶-۹۹ آیتونه].

د مخکنیو خلکو تاریخ ته دې کتنه وشي، ځکه تاریخ د عقل د خاوندانو لپاره عبرت دی، او د هغه چا لپاره بصیرت دی چې په زړه یې پرده نه وي غوړیدلي، او الله تعالی مرسته کوونکی دی.

د اسلامي عقیدې بنسټونه

اسلامي دین: - لکه وړاندې مو چې روښانه کړ - هم عقیده او هم شریعت، او د اسلامي دین له شعائرو څخه مو یو څه ته اشاره وکړه، او هغه رکنونه مو ذکر کړل چې د قوانینو لپاره یې بنسټ ګڼل کیږي.

او هر چې اسلامي عقیده ده: نو بنسټونه یې: په الله تعالی، په ملائکو، په کتابونو، په رسولانو، د اخرت په ورځ، د خېر او شر په اندازه ایمان لرل دي.

او پدې بنسټونو باندې د الله تعالی کتاب او د هغه د رسول - صلی الله علیه وسلم - سنت دلالت کوي.

د الله تعالی په کتاب کې؛ الله تعالی فرمایي:

﴿لَّيۡسَ ٱلۡبِرَّ أَن تُوَلُّواْ وُجُوهَكُمۡ قِبَلَ ٱلۡمَشۡرِقِ وَٱلۡمَغۡرِبِ وَلَٰكِنَّ

ٱلۡبِرَّ مَنۡ ءَامَنَ بِٱللَّهِ وَٱلۡيَوۡمِ ٱلۡأٓخِرِ وَٱلۡمَلَٰٓئِكَةِ وَٱلۡكِتَٰبِ وَٱلنَّبِيِّـۧنَ...﴾

(يوازې دا کار) نيکي نه ده چې تاسي خپل مخونه ختيځ يا لوېديځ لور ته (په لمانځه کې) واړوئ؛ بلکې (غوره) ښېګڼه (نېکي) هغه ده چې چا پر الله، د قيامت پر ورځ او ملائکو او کتابونو او پر پيغمبرانو ايمان راوړی وي...) [البقرة سورت:۱۷۷ آيت]. او د تقدير په اړه فرمايي:

﴿إِنَّا كُلَّ شَيۡءٍ خَلَقۡنَٰهُ بِقَدَرٖ ٤٩ وَمَآ أَمۡرُنَآ إِلَّا وَٰحِدَةٞ كَلَمۡحِۭ بِٱلۡبَصَرِ ٥٠﴾

(بېشکه موږ هر شی په يوه تاکلي اندازه پيدا کړی.

او زموږ امر پرته له يو وار بل شان نه دی، لکه د ستر ګو رپ) [القمر سورت:۴۹-۵۰ آيت].

او د رسول الله - صلى الله عليه وسلم - په سنت کې؛ نبي کريم صلى الله عليه وسلم جبريل عليه السلام ته په جواب کې وايي کله يې چې ورځخه د ايمان په اړه پوښتنه وکړه:

«الْإِيمَانُ: أَنْ تُؤْمِنَ بِاللهِ، وَمَلَائِكَتِهِ، وَكُتُبِهِ، وَرُسُلِهِ، وَالْيَوْمِ الْآخِرِ، وَتُؤْمِنَ بِالْقَدَرِ: خَيْرِهِ وَشَرِّهِ».

«ايمان - دې ته وايي - چې ايمان ولرې په الله، په ملايکو، په کتابونو، په رسولانو، د آخرت په ورځ، او ايمان ولرې په

تقدير؛ خير او شر يې».[1]

په الله تعالى ايمان

او په الله تعالى ايمان څلورو شيانو ته شاملېږي:

لومړى حكم: د الله - تعالى - په شتون ايمان:

د الله تعالى په شتون باندې: فطرت، عقل، شريعت او حس دلالات كوي.

١- د الله پاک په شتون باندې فطري دليل: هر مخلوق په فطرتي توګه په خپل خالق ايمان لرونكى پيدا شوى، پرته له مخكني فكر او زده كړې څخه. او لدې فطرت څخه نه اوړي مګر هغه څوک چې زړه ته يې يو څه راشي او هغه يې ورڅخه واړوي؛ دليل يې د رسول الله صلى الله عليه وسلم دا وينا ده:

«مَا مِنْ مَوْلُودٍ إِلَّا يُولَدُ عَلَى الْفِطْرَةِ، فَأَبَوَاهُ يُهَوِّدَانِهِ أَوْ يُنَصِّرَانِهِ أَوْ يُمَجِّسَانِهِ».

«هر ماشوم په فطرت سره -مسلمان- زيږيږي، خو مور او پلار يې هغه يهودي كوي، يا يې نصراني كوي او يا يې مجوسي كوي».[2]

---

[1] مسلم په كتاب الإيمان كې په (8) شمېره، او ابو داود په كتاب السنة، باب في القدر، كې په (4695) شمېره روايت كړى دى.

[2] بخاري په كتاب الجنائز، باب إذا أسلم الصبي فمات هل يصلى عليه، وهل يعرض على الصبي الإسلام (1292)، او مسلم په كتاب القدر، باب معنى كل مولود يولد على الفطرة، وحكم موت أطفال الكفار وأطفال المسلمين، كې په (2658) شمېره نقل كړى دى.

۲ - او د الله - تعالى - په شتون باندې عقلي دليل: ځکه چې دا مخلوقات: مخکني او وروستني، بايد يو پيدا کوونکی ولري چې دوی يې پيدا کړي وي، ځکه شوني نده چې خپل ځان دې په خپله پيدا کړي، او دا هم شوني نده چې په ناڅاپي توګه رامنځته شي.

شوني نده چې خپل ځان دې خپله پيدا کړي؛ ځکه يو شی ځان خپله نشي پيدا کولای؛ ځکه چې له شتون نه وړاندې هغه نشت (معدوم) و، نو څنګه کيدلی شي چې هغه پيدا کوونکی شي؟!

او دا هم شوني نده چې ناڅاپه دې خپله پيدا شي، ځکه د هرې پيښې تر شا بايد يو ترسره کوونکی وي، او ځکه چې شتون يې پدې بې نظيره نظام، همغږۍ او تنظيم، د اسبابو او لاملونو تر منځ نه بيليدونکي اړيکه او د کائناتو خپلمنځي اړيکه - دا ټول - د دې خبرې کلک مخنيوی کوي چې دا هر څه دي په خپله په تصادفي توګه رامنځته شوي وي؛ ځکه تصادفي شتون په خپل وجود کې اصلا په هيڅ نظام ندی، نو څنګه کيدی شي چې خپله بقا او پرمختګ دې تنظيم کړی شي؟!

کله چې دا ټول مخلوقات ځان په خپله نه شي پيدا کولای، او نه په ناڅاپي توګه رامنځته کيدی شي، نو مالومه شوه چې بايد يو پيدا کوونکی ولري چې هغه رب العالمين دی.

او الله تعالى دا عقلي دليل او پريکنده برهان د الطور په سورت کې ياد کړی دی؛ چې فرمايي:

﴿أَمْ خُلِقُواْ مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ أَمْ هُمُ ٱلْخَٰلِقُونَ ﴿٣٥﴾﴾

(آيا هغوی پرته له يو څه (خالق) څخه پيدا شوي (او) که هغوی خپله پيدا کوونکي دي؟ [الطورسورت :۳۵ آيت]. يعني دوی له خالق پرته ندي پيدا شوي، او نه دوی خپل ځانونه په خپله پيدا کړي دي، نو دا څرګنده شوه چې پيدا کوونکی يې الله تبارک و تعالی دی. لدي امله کله چې جبير بن مطعم - رضي الله عنه -رسول الله صلی الله عليه وسلم ته غوږ نيولی و چې د الطور سورت يې لوستله او دې آيتونو ته ورسيده:

﴿أَمْ خُلِقُواْ مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ أَمْ هُمُ ٱلْخَٰلِقُونَ ﴿٣٥﴾ أَمْ خَلَقُواْ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَۚ بَل لَّا يُوقِنُونَ ﴿٣٦﴾ أَمْ عِندَهُمْ خَزَآئِنُ رَبِّكَ أَمْ هُمُ ٱلْمُصَيْطِرُونَ ﴿٣٧﴾﴾

(آيا هغوی پرته له يو څه (خالق) څخه پيدا شوي (او) که هغوی خپله پيدا کوونکي دي؟

که هغوی آسمانونه او ځمکه پيدا کړي؟ بلکې هغوی باور نه کوي.

که له هغوی سره ستا د پالونکي زېرمي دي؟ يا هغوی څه واکداران دي؟) [الطورت سورت :۳۵-۳۷ آيتونه].

او جبير دا مهال مشرک و، وايي: «نږدې و چې زړه مې والوځي، او دا لومړی ځل و چې ايمان مې په زړه کې ځای ونيو»[1].

---

[1] بخاري: د: والطور سورت، په (۴۸۵۴) شمېره کې روايت کړی دی.

راځئ چې د دې لپاره مثال وړاندې کړو: که څوک درته د یو مجلل قصر په اړه خبرې وکړي، چې خوا او شا یې باغونه وي، او په منځ کې یې ویالې بهیږي، او په فرشونو او چپرکټونو ډک وي، او دا د هغې د اجزاو او تکمیلاتو په هر ډول زینت سره سینګار شوي وي، او تاته ووایي: دې ماڼۍ د ټولو کمالاتو سره خپل ځان په خپله پیدا کړی، او یا په تصادفي توګه پرته له پیدا کوونکي وجود ته راغلې، نو سمدلاسه به لدې خبرې انکار وکړې او دروغ به یې وګڼې. او خبره به یې بې عقله وینا وګڼې. نو آیا لدې وروسته دا امکان لري چې دا پراخه کائنات: له ځمکې، آسمان، ستورو، حالاتو، بې نظیره زړه راښکوونکي نظام سره دې خپل ځان خپله پیدا کړی وي، او یا دا چې پرته له پیدا کوونکي دې په تصادفي توګه پیدا شوي وي!.

۳- او په شریعت کې د الله - پاک - د موجودیت په اړه دلیل دا دی: چې ټول آسماني کتابونه په دې اړه وینا کوي، او هغه عادلانه حکمونه چې د مخلوقاتو ګټو ته شاملیږي، د دې ثبوت دی چې دا د الله - تعالی - له لورې دي چې د خپلو مخلوقاتو پر مصالحو پوه او حکیم ذات دی، او هغه څه چې - شریعت - د کائناتو له خبرونو څخه راوړي دي چې واقعیت یې د ریښتینولې شاهد دی، د دې ثبوت دی چې دا د ځواکمن رب لخوا دي، چې د هغه څه د موندلو توان لري چې خبر یې ورکړی دی.

۴- او د الله - تعالی په شتون باندې حسي دلیلونه له دوه وجوهو څخه دي:

يو يې دا چې: موږ د دعا کوونکو د دعا د قبلیدو، د مصیبت ځپلو سره د مرستې لیدونکي او اوریدونکي یو، چې دا د الله پاک په شتون باندې پریکنده دلیل دی، الله پاک فرمایي:

﴿وَنُوحًا إِذْ نَادَىٰ مِن قَبْلُ فَٱسْتَجَبْنَا لَهُۥ...﴾

(او نوح (یاد کړه) چې لا مخکې یې غږ (راته) کړی و، نو موږ یې دعا قبوله کړه...) [الأنبياء سورت :۷۶ آیت] او الله - تعالى - فرمایلي:

﴿إِذْ تَسْتَغِيثُونَ رَبَّكُمْ فَٱسْتَجَابَ لَكُمْ...﴾

(هغه وخت چې کله تاسې خپل پروردګار ته فریاد کاوه، په ځواب کې هغه وفرمایل...) [الأنفال سورت:۹آیت].

او په صحیح البخاري کې له انس بن مالک رضي الله عنه څخه روایت دی وایي چې:

«إنَّ أعرابيًّا دَخَلَ يَوْمَ الجُمُعَةِ -والنَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّمَ يَخْطُبُ- فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ، هَلَكَ المَالُ، وجَاعَ العِيَالُ، فَادْعُ اللهَ لنَا؛ فَرَفَعَ يَدَيْهِ ودَعَا، فَثَارَ السَّحَابُ أمْثَالَ الجِبَالِ، فَلَمْ يَنْزِلْ عَنْ مِنْبَرِهِ حتَّى رَأَيْتُ المَطَرَ يَتَحَادَرُ عَنْ لِحْيَتِهِ».

«یو بانډه چې د جمعې په ورځ -جومات- ته ننوت پداسې حال کې چې پیغمبر -صلى الله عليه وسلم- خطبه ویله، نو ویې ویل: ای د الله رسوله! مالونه هلاک شول، اولادونه وږي شول، زمونږ لپاره د الله نه دعا وغواړه؛ نو لاسونه یې پورته

کړل او دعا يې وکړه، -تر دې چې- د غرونو په څېر ورېځې راخپرې شوې، او تر هغه له منبره رابښکته نه شو چې ما ولیدل چې باران يې له ږيرې څڅېده»[1].

او په دويمه جمعه کې، همغه باندې چې او يا بل يو پورته شو او ويې ويل: ای د الله رسوله! ودانۍ ورانې شوې، مالونه غرق شول، مونږ ته د الله نه سوال وکړه؛ نو لاسونه يې پورته کړل، او هغه - صلى الله عليه وسلم - وويل:

«اللَّهُمَّ حَوَالَيْنَا وَلَا عَلَيْنَا»

«ای الله! زمونږ څخه يې واړوه، په مونږ يې بس کړه».

نو هرې خوا ته به يې چې اشاره وکړه، هغه به صافېدله[2].

او د دعا کوونکو د قبليدو لړۍ لا تر نن ورځې همداسې د ليدو وړ چاره ده، چې دا په خپله الله -تعالى- ته په ريښتيني توګه د رجوع دليل دی، او -دې انسان- د دعا دقبيلدو شرطونه پوره کړي دي.

دويمه وجه: د پيغمبرانو نښاني چې معجزې بلل کيږي او خلک يې ګوري، او يا يې په اړه اوري، د ليږدوونکي په شتون غوڅ دليل دی، چې هغه الله تعالى دی؛ ځکه دا د بشر له واکه وتې چارې دي، چې الله تعالى يې د خپلو پيغمبرانو د تاييد او

---

[1] بخاري په کتاب الجمعة، باب الاستسقاء في الخطبة يوم الجمعة کې په: (891) شمېره رانقل کړی دی.

[2] بخاري په کتاب الجمعة، باب الاستسقاء في الخطبة يوم الجمعة، شمېره (891)، او مسلم په کتاب صلاة الاستسقاء، باب الدعاء في الاستسقاء، شمېره (897) کې نقل کړي دي.

مرستې په موخه اجرا کوي.

د دې بېلګه: د موسی علیه السلام معجزه ده، کله چې ورته الله - تعالی - امر وکړ چې په خپلې لکړې سره دریاب ووهي، نو ویې واهه، نو وچاودیده او دولس وچې لارې پکې جوړې شوې، او تر منځه یې اوبه لکه د غرونو په څېر وې، الله تعالی فرمایلي دي:

﴿فَأَوۡحَيۡنَآ إِلَىٰ مُوسَىٰٓ أَنِ ٱضۡرِب بِّعَصَاكَ ٱلۡبَحۡرَۖ فَٱنفَلَقَ فَكَانَ كُلُّ فِرۡقٖ كَٱلطَّوۡدِ ٱلۡعَظِيمِ ٦٣﴾

(نو موسی ته مو وحي وکړه چې په خپله لکړه (امسا) دې سیند و وهه؛ نو هغه وچاودلو او هره ټوټه لکه لوی غر وه). [الشعراء سورت :۶۳ آیت].

دویمه بېلګه: د عیسی - علیه السلام - معجزه چې مړه به یې ژوندي کول، او د الله په اجازه به یې له قبرونو راویستل، الله -تعالی- یې په اړه فرمایي:

﴿...وَأُحۡيِ ٱلۡمَوۡتَىٰ بِإِذۡنِ ٱللَّهِۖ...﴾

(او مړي به ژوندي کوم، د الله په حکم...) [آل عمران سورت:۴۹ آیت] او فرمایي:

﴿...وَإِذۡ تُخۡرِجُ ٱلۡمَوۡتَىٰ بِإِذۡنِيۖ...﴾

(...او دا چې زما په حکم دې مړي راوېستل...) [المائدةسورت :۱۱۰ آیت].

او دریمه بېلګه: د محمد - صلی الله علیه وسلم - ده کله چې

ورځخه قريشو د معجزې غوښتنه وکړه، نو سپوږمۍ ته يې اشاره وکړه، نو دوه ټوټې شوه، او خلکو وليده، پدې اړه الله تعالى فرمايي:

﴿ٱقۡتَرَبَتِ ٱلسَّاعَةُ وَٱنشَقَّ ٱلۡقَمَرُ ١ وَإِن يَرَوۡاْ ءَايَةٗ يُعۡرِضُواْ وَيَقُولُواْ سِحۡرٞ مُّسۡتَمِرّٞ ٢﴾

(قيامت رانږدې شو او سپوږمۍ وچاودېه. او که دوی کومه نښه وويني، مخ اړوي او وايي چې دا يو دوامداره جادو دی. [القمر سورت:١ -٢ آيتونه].

نو دا حسي معجزې چې الله تعالى يې د خپلو پيغمبرانو د تاييد او مرستې په موخه اجرا کوي، په پريکنده توګه د هغه تعالى په شتون باندې دليل دی.

دويمه خبره چې په الله -تعالى- ايمان ته شاملیږي: د هغه په ربوبيت ايمان دی، معنا دا چې هغه ذات؛ يواځې هغه رب دی چې نه شريک لري او نه مرستيال.

او پروردګار: هغه ذات دی چې پيدا ښت، سلطنت او حکم هغه لره دي، له هغه پرته بل هيڅ خالق نشته، له هغه پرته بل هيڅ مالک نشته او واکمني يوازې هغه لره ده، الله تعالى فرمايي:

﴿...أَلَا لَهُ ٱلۡخَلۡقُ وَٱلۡأَمۡرُۗ...﴾

(خبر اوسئ! پيدا کول او حکم چلول خاص هغه لره دي) [الأعراف سورت:٥٤ آيت] او فرمايي:

﴿...ذَٰلِكُمُ ٱللَّهُ رَبُّكُمۡ لَهُ ٱلۡمُلۡكُۚ وَٱلَّذِينَ تَدۡعُونَ مِن دُونِهِۦ مَا يَمۡلِكُونَ مِن قِطۡمِيرٍ﴾

(الله همدا دی ستاسو رب، پاچايي هغه لره ده، او کوم شيان چې له هغه پرته يې تاسو رابولئ د کجورې د زړي د پوټکي څښتنان هم نه دي). [فاطر سورت:۱۳ آيت].

هېڅ کوم مخلوق د الله تعالى د ربوبيت څخه انکار ندى کړى، پرته له دې چې هغه تکبر کړى وي او په هغه څه چې وايي عقيده ونلري، لکه فرعون چې وکړل، کله يې چې خپل قوم ته وويل:

﴿فَقَالَ أَنَا۠ رَبُّكُمُ ٱلۡأَعۡلَىٰ ٢٤﴾

(ويې وېل: همدا زه مو ترټولو اوچت رب يم!) [النازعات سورت: 24 ايت]، او وې ويل:

﴿...يَـٰٓأَيُّهَا ٱلۡمَلَأُ مَا عَلِمۡتُ لَكُم مِّنۡ إِلَٰهٍ غَيۡرِي...﴾

(...اى د قوم مشرانو! نه پېژنم زه ستاسو لپاره د بندګۍ هېڅ حقدار پرته له ما څخه...) [القصص سورت: ايت 38]، مګر دا خبره د هغه د عقيدې پر بنياد نه وه. الله تعالى فرمايلي:

﴿وَجَحَدُواْ بِهَا وَٱسۡتَيۡقَنَتۡهَآ أَنفُسُهُمۡ ظُلۡمٗا وَعُلُوّٗاۚ...﴾

(او هغوى د ظلم او لويۍ له کبله نټه تري وکړه، حال دا چې زړونو يې يقين پرې کړى و...) [النمل سورت: 14 ايت]. او موسى عليه السلام فرعون ته په هغه حکايت کې چې الله د هغه په اړه کړى دى، وويل:

﴿...لَقَدۡ عَلِمۡتَ مَآ أَنزَلَ هَٰٓؤُلَآءِ إِلَّا رَبُّ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ بَصَآئِرَ وَإِنِّي لَأَظُنُّكَ يَٰفِرۡعَوۡنُ مَثۡبُورٗا﴾

(ته خو پوهيږي چې دغه سترګې پرانيستونکي نښانې د اسمانو او ځمکې له رب نه پرته بل چا نه دي نازلې کړې او اى فرعونه په تا مې د تباه کېدونکي ګومان دى). [الإسراء سورت: 102 ايت]، لدې امله مشرکانو د الله په ربوبيت باندې اقرار کاوه، سره لدې چې په الوهيت کې يې شرک کاوه، الله تعالى فرمايلي دي:

﴿قُل لِّمَنِ ٱلۡأَرۡضُ وَمَن فِيهَآ إِن كُنتُمۡ تَعۡلَمُونَ ٨٤ سَيَقُولُونَ لِلَّهِۚ قُلۡ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ٨٥ قُلۡ مَن رَّبُّ ٱلسَّمَٰوَٰتِ ٱلسَّبۡعِ وَرَبُّ ٱلۡعَرۡشِ ٱلۡعَظِيمِ ٨٦ سَيَقُولُونَ لِلَّهِۚ قُلۡ أَفَلَا تَتَّقُونَ ٨٧ قُلۡ مَنۢ بِيَدِهِۦ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيۡءٖ وَهُوَ يُجِيرُ وَلَا يُجَارُ عَلَيۡهِ إِن كُنتُمۡ تَعۡلَمُونَ ٨٨ سَيَقُولُونَ لِلَّهِۚ قُلۡ فَأَنَّىٰ تُسۡحَرُونَ ٨٩﴾

(ورته ووايه! (بنه نو) چا لره دي ځمکه او څه چې پکې دي؟ که چېرې تاسو پوهيږئ. ژر به ووايي: د الله لره. ورته ووايه! نو ايا تاسو نصيحت نه اخلئ؟ ورته ووايه! د اوو اسمانونو رب او د ستر عرش رب څوک دى؟ ژر به ووايي: د الله لره. ورته ووايه! نو ايا تاسو نه وېرېږئ؟ ورته ووايه! د چا په لاس کې د هر څه بادشاهي ده او هغه پناه ورکوي او د هغه په خلاف پناه نه ورکول کېږي، که چېرې تاسو پوهيږئ.

ژر به ووايي: الله لره. ورته ووايه! نو تاسې څنګه اړول کيدلی شئ (د حق نه))؟ [المؤمنون سورت:۸۴ - ۸۹ آيتونه].

او الله - تعالی - فرمايلي دي:

﴿وَلَئِن سَأَلۡتَهُم مَّنۡ خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضَ لَيَقُولُنَّ خَلَقَهُنَّ ٱلۡعَزِيزُ ٱلۡعَلِيمُ ٩﴾

(او که هغوی وپوښتې چې آسمانونه او ځمکه چا پيدا کړي؟ هرومرو به وايي چې هغه برلاسي؛ ډېر پوه (الله) پيدا کړي دي). [الزخرف سورت:۹ آيت].

او الله پاک فرمايلي:

﴿وَلَئِن سَأَلۡتَهُم مَّنۡ خَلَقَهُمۡ لَيَقُولُنَّ ٱللَّهُۖ فَأَنَّىٰ يُؤۡفَكُونَ ٨٧﴾

(او که ودې پوښتل چې هغوی چا پيدا کړي، هرومرو به وايي: الله، (ښه) نو بيا کوم لور ته اړول کيږي؟). [الزخرف سورت:۸۷آيت].

او د الله تعالی امر؛ کوني او شريعي دواړو ته شامل دی، نو لکه څرنګه چې هغه د کاياناتو چارسمبالوونکی، او د هغه د حکمت سره سم هغه څه چې پکې وغواړي پريکړه کوونکی دی، نو همدارنګه پکې هغه واکدار دی چې عبادتونو او د معاملاتو حکمونو ته پکې مشروعيت ورکوي څرنګه يې چې حکمت تقاضا وکړي، نو څوک چې له الله - تعالی - سره په عبادت کې مشرع - قانون جوړوونکی - ونيسي او يا په معامله کې يې حاکم وګرځوي، نو هغه په تحقيق سره د الله سره شرک وکړ، او ايمان يې عملي نه کړ.

دريمه حكم (خبره): چې په الله تعالى ايمان ورته شاملیږي: د هغه په الوهيت ايمان، معنا دا چې هغه يوازې په حقه معبود دی، شريک ورته نشته، او (الإلـه) د (المألوه) په معنى دی يعني معبود، چې د محبت او عظمت له مخې يې عبادت کيږي.

الله تعالى فرمايلي:

﴿وَإِلَٰهُكُمۡ إِلَٰهٞ وَٰحِدٞۖ لَّآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ٱلرَّحۡمَٰنُ ٱلرَّحِيمُ ١٦٣﴾

(او ستاسې (په حقه) معبود يو دی، نشته بل څوک لائق د عبادت مګر هغه (الله) ډېر مهربان پوره رحم کوونکی دی). [البقرة سورت : ايت 163] او الله تعالى فرمايي:

﴿شَهِدَ ٱللَّهُ أَنَّهُۥ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ وَٱلۡمَلَٰٓئِكَةُ وَأُوْلُواْ ٱلۡعِلۡمِ قَآئِمَۢا بِٱلۡقِسۡطِۚ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ٱلۡعَزِيزُ ٱلۡحَكِيمُ ١٨﴾

(الله په خپله د دې خبرې شاهدي وېلې ده چې له هغه پرته بل هېڅوک مستحق د عبادت نشته او ملايکې او ټول اهل علم هم په ريښتيني او منصفانه توګه پر دې شاهدان دي چې له هغه زوروره با حکمته څخه پرته په واقع کې هېڅ بل لايق د عبادت نشته). [آل عمران سورت: ايت 18]، او هر چا چې له الله تعالى سره معبود ونيوو، چې له هغه پرته يې ورله بندګي کوله؛ نو د هغه الوهيت باطل دی، الله تعالى فرمايي:

﴿ذَٰلِكَ بِأَنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلۡحَقُّ وَأَنَّ مَا يَدۡعُونَ مِن دُونِهِۦ هُوَ ٱلۡبَٰطِلُ وَأَنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلۡعَلِيُّ ٱلۡكَبِيرُ ٦٢﴾

(دا په دې چې هماغه الله حق او څه چې هغوی يې الله نه

پرته وربولي هغه باطل دي او يوازې الله اوچت (برلاسی) او لوی دی). [الحج سورت: ایت 62]. او دا چې آلهة نوم ورته اخیستل کیږي نو دا د الوهیت حق نه ورکوي، الله تعالی (لات، عزی او منات) په اړه فرمایي:

﴿إِنۡ هِيَ إِلَّآ أَسۡمَآءٌ سَمَّيۡتُمُوهَآ أَنتُمۡ وَءَابَآؤُكُم مَّآ أَنزَلَ ٱللَّهُ بِهَا مِن سُلۡطَٰنٍۚ...﴾

(دا پرته له یو څه نومونو بل څه نه دي چې تاسو او پلرونو مو اېښي دي، الله کوم دلیل پرې نه دی نازل کړی...) [النجم سورت:۲۳ آیت].

او د هود -علیه السلام - په اړه یې فرمایلي دي چې هغه خپل قوم ته وویل:

﴿...أَتُجَٰدِلُونَنِي فِيٓ أَسۡمَآءٖ سَمَّيۡتُمُوهَآ أَنتُمۡ وَءَابَآؤُكُم مَّا نَزَّلَ ٱللَّهُ بِهَا مِن سُلۡطَٰنٖۚ...﴾

(آیا په هغو نومونو کې شخړه راسره کوئ چې تاسو او ستاسو پلرونو اېښي دي، چې په هغو الله کوم سند (دلیل) نه دی رانازل کړی؟) [الأعراف سورت:۷۲ آیت].

او د یوسف - علیه السلام - په اړه یې فرمایلي دي چې هغه د زندان دوو ملګرو ته وویل:

﴿يَٰصَٰحِبَيِ ٱلسِّجۡنِ ءَأَرۡبَابٞ مُّتَفَرِّقُونَ خَيۡرٌ أَمِ ٱللَّهُ ٱلۡوَٰحِدُ ٱلۡقَهَّارُ ٣٩ مَا تَعۡبُدُونَ مِن دُونِهِۦٓ إِلَّآ أَسۡمَآءٗ سَمَّيۡتُمُوهَآ أَنتُمۡ

وَءَابَآؤُكُم مَّآ أَنزَلَ ٱللَّهُ بِهَا مِن سُلۡطَٰنٍۚ...﴾

(ای زما د زندان ملګرو! آیا ډېر ښېلا ښېل معبودان غوره دي که هماغه یو برلاسی الله؟ تاسو د هغه پرته د نور څه عبادت نه کوئ مګر هغه نومونه چې تاسو او ستاسو پلرونو ایښي دي، الله د هغو لپاره هېڅ دلیل نه دی نازل کړی...) [یوسف سورت:۳۹-۴۰ آیتونه].

لدې امله پیغمبرانو -علیهم الصلاة و السلام- به خپلو قومونو ته وېل:

﴿...ٱعۡبُدُواْ ٱللَّهَ مَا لَكُم مِّنۡ إِلَٰهٍ غَيۡرُهُۥ...﴾

(...(یوازې) الله ولمانځئ، له هغه پرته ستاسو کوم معبود نشته...) [الأعراف سورت:۵۹ آیت] خو مشرکانو انکار وکړ، او له هغه پرته یې نور معبودان ونیول، د الله پاک سره به یې د هغوی عبادت کاوه، د ملاتړ لپاره به یې رابلل، او د ستونزې پر مهال به یې تري مرسته غوښته.

الله - تعالی - د مشرکانو د دغو معبودانو نیول په دوو عقلي دلیلونو سره باطل وګرځول:

لومړی: پدې معبودانو کې چې دوی -په الوهیت- نیولي دي د الوهیت هېڅ ځانګړتیاوې نشته، هغه مخلوق دي پیدا کول نشي کولی، او نه یې لمانځونکو ته ګټه رسولای شي، او نه ورڅخه ضرر دفع کولای شي، او نه ورته ژوند او نه د مرګ ورکولو اختیار لري، او نه خو له آسمانونو څخه د څه شي ملکیت لري، او نه پکې شراکت لري.

الله تعالى فرمايلي:

﴿وَٱتَّخَذُواْ مِن دُونِهِۦٓ ءَالِهَةً لَّا يَخۡلُقُونَ شَيۡـٔٗا وَهُمۡ يُخۡلَقُونَ وَلَا يَمۡلِكُونَ لِأَنفُسِهِمۡ ضَرّٗا وَلَا نَفۡعٗا وَلَا يَمۡلِكُونَ مَوۡتٗا وَلَا حَيَوٰةٗ وَلَا نُشُورٗا ٣﴾

(او هغوی له هغه پرته داسي معبودان (ځانته) ونیول چې هیڅ نه پیدا کوي بلکي په خپله هغوی پیدا کول کیږي، او خپلو ځانونو ته د څه تاوان او ګټې واك نه لري او نه د مرګ، نه ژوند او نه (مړي) بیا راژوندي کېدلو واک لري). [الفرقان سورت: 3 آیت].

او الله تعالى فرمايي:

﴿قُلِ ٱدۡعُواْ ٱلَّذِينَ زَعَمۡتُم مِّن دُونِ ٱللَّهِۖ لَا يَمۡلِكُونَ مِثۡقَالَ ذَرَّةٖ فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَلَا فِي ٱلۡأَرۡضِ وَمَا لَهُمۡ فِيهِمَا مِن شِرۡكٖ وَمَا لَهُۥ مِنۡهُم مِّن ظَهِيرٖ ٢٢ وَلَا تَنفَعُ ٱلشَّفَٰعَةُ عِندَهُۥٓ إِلَّا لِمَنۡ أَذِنَ لَهُۥ...﴾

(ووایه: راوبولئ کوم چې تاسي له الله پرته (معبودان) انګېرلي، هغوی خو د یوې ذرې په اندازه څه په واك کې نه لري، نه په آسمانونو کې او نه په زمکه کې او نه یې په دې دواړو کې څه برخه شته او نه له هغوی څوك د الله مرستندوی دی او نه د هغه په وړاندې شفاعت ګټه رسوي مګر د هغه چا لپاره چې هغه ورته اجازه ورکړی...) [سبا سورت: ۲۲- ۲۳ آیتونه].

وقال تعالى: ﴿أَيُشْرِكُونَ مَا لَا يَخْلُقُ شَيْـًٔا وَهُمْ يُخْلَقُونَ ﴿١٩١﴾ وَلَا يَسْتَطِيعُونَ لَهُمْ نَصْرًا وَلَآ أَنفُسَهُمْ يَنصُرُونَ ﴿١٩٢﴾﴾

او الله تعالى فرمايلي:

(آيا هغه څه ورسره شريكوي چې هيڅ شي نه پيدا كوي بلكې خپله دوی پيدا كول كيږي. او نه د دوی مرسته كولای شي او نه د خپلو ځانونو مرسته كولای شي). [الأعراف سورت: ۱۹۱-۱۹۲ آيتونه].

كله چې د دغو معبودانو دا حال وي، نو د هغوی معبود ګڼل افسوس او حماقت، او د باطلو باطل دی.

دويم: دا چې دغو مشركانو دا اقرار كاوه چې يوازې هغه الله -جل جلاله- رب او خالق دی چې په لاس كې يې د هر څه پاچاهي ده، او هغه ذات پناه وركوي او له هغه بل چاته پناه نه وړل كيږي، او دا -پر دوی- لازموي چې په الوهيت كې يې په يووالي ومني، لكه څرنګه چې يې په ربوبيت كې په يووالي منلی، څرنګه چې الله تعالى فرمايلي دي:

﴿يَـٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ٱعْبُدُواْ رَبَّكُمُ ٱلَّذِى خَلَقَكُمْ وَٱلَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿٢١﴾ ٱلَّذِى جَعَلَ لَكُمُ ٱلْأَرْضَ فِرَٰشًا وَٱلسَّمَآءَ بِنَآءً وَأَنزَلَ مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءً فَأَخْرَجَ بِهِۦ مِنَ ٱلثَّمَرَٰتِ رِزْقًا لَّكُمْ ۖ فَلَا تَجْعَلُواْ لِلَّهِ أَندَادًا وَأَنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٢٢﴾﴾

(ای خلكو! د خپل رب عبادت وكړئ، هغه (رب) چې

تاسي او له تاسي وړاندې خلک يې پيدا کړي، کېدای شي چې تاسي ځانونه وژغورئ (د الله تعالی له عذاب څخه). هغه (رب) چې ستاسي لپاره يې ځمکه فرش کړه او اسمان يې ودان کړ او له اسمانه يې اوبه راولېږلې، نو د هغو په وسيله يې تاسي ته د ميوو رزق راوويست. نو د الله لپاره سيالان مه نيسئ په داسي حال کې چې تاسي پوهيږئ). (د البقره سورت: ۲۱- ۲۲ ايتونه).

او الله تعالی فرمايلي:

﴿وَلَئِن سَأَلْتَهُم مَّنْ خَلَقَهُمْ لَيَقُولُنَّ ٱللَّهُۖ فَأَنَّىٰ يُؤْفَكُونَ ﴿٨٧﴾﴾

(او که ودې پوښتل چې هغوی چا پيدا کړي، هرومرو به وايي: الله، (بنه) نو بيا کوم لور ته اړول کيږي)؟. [الزخرف سورت:87 آيت].

او الله تعالی فرمايي:

﴿قُلْ مَن يَرْزُقُكُم مِّنَ ٱلسَّمَآءِ وَٱلْأَرْضِ أَمَّن يَمْلِكُ ٱلسَّمْعَ وَٱلْأَبْصَٰرَ وَمَن يُخْرِجُ ٱلْحَىَّ مِنَ ٱلْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ ٱلْمَيِّتَ مِنَ ٱلْحَىِّ وَمَن يُدَبِّرُ ٱلْأَمْرَۚ فَسَيَقُولُونَ ٱللَّهُۚ فَقُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٣١﴾ فَذَٰلِكُمُ ٱللَّهُ رَبُّكُمُ ٱلْحَقُّۖ فَمَاذَا بَعْدَ ٱلْحَقِّ إِلَّا ٱلضَّلَٰلُۖ فَأَنَّىٰ تُصْرَفُونَ ﴿٣٢﴾﴾

(ورته ووايه: له اسمان او ځمکې نه څوک تاسو ته روزي درکوي او دا د اورېدو او ليدو واک څوک لري، او څوک دی چې ژوندی له مړي راوباسي او مړی له ژوندي راوباسي او د (نړۍ) چارې څوک سموي؟ نو زر به ووايي چې: الله، نو

ورته ووايه: آيا نو تاسو نه وېرېږئ. نو دا الله ستاسو حق رب دی، نو د حق نه وروسته څه شته مګر ګمراهي؟ نو تاسو څنګه اړول کېږئ؟). [يونس سورت: 31-32 آيتونه].

څلورمه خبره: چې په الله -تعالى- باندې ايمان ته شاملېږي: د هغه په نومونو او صفتونو ايمان دی:

يعني: الله تعالى ته له نومونو او صفتونو څخه د هغه څه ثابتول چې الله په خپل کتاب کې ځانته ثابت کړي وي، او يا د رسول الله صلى الله عليه وسلم په سنت کې هغه لره ثابت وي لکه څرنګه چې د هغه له شان سره ښايي پرته له تحريف، تعطيل، تکييف او تمثيل څخه. الله تعالى فرمايلي دي:

﴿وَلِلَّهِ ٱلۡأَسۡمَآءُ ٱلۡحُسۡنَىٰ فَٱدۡعُوهُ بِهَاۖ وَذَرُواْ ٱلَّذِينَ يُلۡحِدُونَ فِيٓ أَسۡمَٰٓئِهِۦۚ سَيُجۡزَوۡنَ مَا كَانُواْ يَعۡمَلُونَ ١٨٠﴾

(او د الله ډېر ښه ښه نومونه دي نو په هماغو يې وبولئ او هغه خلك پرېږدئ چې د ده په نومونو کې کږوالى کوي، دوى چې څه کول د هغو بدله به مومي). [الأعراف سورت: ايت 180] او الله تعالى فرمايلي دي:

﴿...وَلَهُ ٱلۡمَثَلُ ٱلۡأَعۡلَىٰ فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِۚ وَهُوَ ٱلۡعَزِيزُ ٱلۡحَكِيمُ﴾

(او په اسمانو او زمکه کې د هغه صفت تر ټولو لوړ دی، او هماغه حکمت والا برلاسی دی). [الروم سورت: 27 آيت] او الله تعالى فرمايي:

﴿...لَيۡسَ كَمِثۡلِهِۦ شَيۡءٞۖ وَهُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلۡبَصِيرُ﴾ (نشته د هغه په شان هيڅ څيز او همغه ښه اوريدونکی ښه ليدونکی دی). [الشورى سورت: ايت 11].

او پدې خبره کې دوه ډلې ګمراه شوي دي:

يوه يې: (المعطلة) ده؛ هغوی چې ټول اسماء او صفات او يا ځينې يې نه مني، پدې ګمان چې الله ته يې له ثابتولو څخه تشبيه منځته راځي، يعني د الله - تعالى - تشبيه کول له مخلوقاتو سره يې. او دا ګمان له ډيرو وجوهاتو نه باطل دی، چې ځينې يې دا دي:

لومړی: لدې څخه باطل لوازم رامنځته کيږي لکه؛ د الله تعالى په وينا کې تناقض او ټکر، ځکه الله - تعالى- ځانته نومونه او صفتونه ثابت کړي دي، او دا يې نفي کړي چې د هغه په څېر دي بل شی شتون ولري، که چېرته يې له ثابتولو تشبيه لازميدله؛ نو د الله په کلام کې تناقض او ځينې يې ځينو نورو لره دروغ ګڼونکی هم لازمي دی.

دويم: په نوم او صفت کې د دوو شيانو تر منځ ورته والی د هغوی تر منځه يو شی والی نه لازموي، ځکه ته دوه تنان ګوري چې هر يو يې: انسان، اوريدونکی، ليدونکی او خبرې کوونکی دی، او لدې دا نه لازميږي چې په انساني معناوو، اوريدو، ليدلو او خبرو کې دې دواړه سره يو شی وي.

او ته حيوانات ګوري چې لاسونه، پښې او سترګې لري او لدې برابروالي څخه دا نه لازميږي چې د دوی لاسونه، پښې او سترګې سره يو بل ته ورته وي.

نو کله چې حیوانات یو د بل په څېر نومونه او صفتونه لري او بیا هم یو له بل نه جلا دي نو د خالق او مخلوق تر منځ خو ښکاره او لوی توپیر شته.

دویمه ډله: (المشبهة) ده، هغوی چې الله -تعالی- ته یې نومونه او صفتونه ثابت کړي خو الله تعالی یې د مخلوق سره تشبیه کړی دی، پدې ګمان چې همدا د دلایلو تقاضا ده، ځکه الله خپل بنده ګان په هغه څه سره مخاطب ګرځوي چې هغوی پرې پوهیږي، او دا ګمان له څو وجوهو نه باطل دی، لکه:

لومړی: عقل او شریعت دواړه د الله - تعالی - تشبیه کول له مخلوقاتو سره باطلوي، او هیڅ شوني نده چې د قران او سنت د نصوصو تقاضا دې باطله وي.

دویم: د اصلي معنا له اړخه؛ الله -تعالی- خپل بنده ګان په هغه څه سره مخاطبوي چې هغوی پرې پوهیږي، پاتې شو اصلي حقیقت چې هغه معنا پرې دلالت کوي نو د هغې علم په ځانګړې توګه یوازې الله -تعالی- لره دی په هغه څه کې چې د هغه د ذات او صفاتو سره تړاو لري.

نو کله چې الله ځانته ثابته کړه چې هغه اوریدونکی (سمیع) دی، نو اوریدل د اصلي معنا له اړخه معلوم دي (چې معنا یې د غږونو درک کول دي) خو د دې حقیقت د الله تعالی د اوریدو په نسبت معلوم ندی؛ ځکه چې د اوریدو حقیقت حتی په مخلوقاتو کې یو له بل سره توپیر لري؛ نو -له شک پرته- چې د خالق او مخلوق تر منځ توپیر خو تر ټولو ښکاره او لوی دی.

او کله چې الله د خپل ځان په اړه خبر ورکوي چې هغه په عرش استوا کړي ده؛ نو د اصلي معنا له اړخه استوا معلومه ده، خو حقیقي استوا چې الله په عرش کړي ده، مونږ ته معلومه نده، ځکه چې د استوا حقیقت په مخلوقاتو کې یو له بل سره توپیر لري، نو په یوه باثباته څوکۍ استوا داسې نه ده لکه د اوښ په زین چې سخت وي او ځان نه نیسي، نو کله چې دا د مخلوقاتو په حق کې ښکاره ده، نو د خالق او مخلوق تر منځ توپیر خو روښانه او لوی دی.

او په الله -تعالی- ایمان لکه څرنګه یې چې مونږ یادونه وکړه د مومنانو لپاره لویې ثمرې راوړي، له هغوی څخه دا دي:

لومړی: د الله تعالی د یووالي ثبوت، چې له هغه پرته له بل چا څخه نه امید ساتل کیږي او نه تري ویره کیږي او له هغه پرته د بل چا عبادت نه کیږي.

دویمه: د الله -تعالی- بشپړ محبت او تعظیم لکه څرنګه چې د هغه د نومونو او عالي صفتونو غوښتنه ده.

درېمه: د هغه حقیقي بندګي کول د امر په منلو یې او د نهې څخه یې په ځان ژغورلو.

په ملایکو ایمان

ملائکي: غیبي، پیدا شوی، د الله تعالی عبادت کوونکی - مخلوق- دی او د رب العزت او الهي ځانګړتیاوو څخه هیڅ هم نه لري، الله -تعالی- دوی له نور څخه پیدا کړي، د خپل امر بشپړ اطاعت او د هغه د پلي کولو ځواک یې ورکړی. الله

جل جلاله فرمايي:

﴿...وَمَنۡ عِندَهُۥ لَا يَسۡتَكۡبِرُونَ عَنۡ عِبَادَتِهِۦ وَلَا يَسۡتَحۡسِرُونَ ١٩ يُسَبِّحُونَ ٱلَّيۡلَ وَٱلنَّهَارَ لَا يَفۡتُرُونَ ٢٠﴾

(او هغه څوک (ملايک) چې له هغه سره دي نه يې له عبادته لويي کوي او نه ستومانه کيږي، شپه او ورځ تسبيح وايي او نه ستړي کيږي). [الأنبياء سورت: ايت 19-20]

د هغوی شمېر زيات دی، پرته له الله يې څوک نه شي شميرلی، او په صحيحينو کې د أنس رضي الله عنه له حديث څخه د معراج په قصه کې روايت دی چې پيغمبر صلى الله عليه وسلم ته په اسمان کې بيت المعمور پورته کړی (ښکاره کړی) شو، چې هره ورځ پکې اويا زره ملايکې لمونځ کوي، نو کله چې تر ې راووځي بيرته د دوی تر پايه بيا نه ورګرځي.

په ملايکو ايمان څلورو شيانو ته شاملږي:

لومړی : د دوی په شتون ايمان.

دوهم: له دوی څخه په هغو ايمان چې مونږ يې په نوم پېژنو (لکه جبريل) او پر هغو کسانو چې مونږ يې نومونه نه پېژنو؛ په اجمالي ډول ايمان لرو.

دريم: د دوی په هغه صفتونو ايمان چې مونږ ته معلوم دي لکه: د (جبريل) صفت، چې پيغمبر صلى الله عليه وسلم يې په اړه خبر ورکړی چې هغه په داسې حال کې وليده چې الله پرې پيدا کړی دی، هغه لره شپږ سوه وزرونه و چې فضا يې ډکه کړې وه.

او کله داسې هم کيږي چې ملايکي د الله په امر د سړي په بڼه ځانته بدلون ورکړي، لکه څرنګه چې (جبريل ته) پيښ شول، کله چې الله تعالى هغه مريم بې بې ته وليږه او هغه يې د يو عادي انسان په بڼه جوړ کړ، او کله چې هغه پيغمبر صلى الله عليه وسلم ته راغى او هغه د صحابه کرامو تر منځه ناست و، د يو داسې سړي په بڼه ورته راغى چې تک سپين کالي يې پر ځان و، او تک تور ويښتان يې درلودل، د سفر هيڅ اثر پرې نه ليدل کېده، او نه له صحابه و څخه چا پېژانده، نو پيغمبر صلى الله عليه وسلم ته کېناست، خپل زنګنونه يې د هغه زنګنونو ته تکيه کړل، او لاسونه يې په ورنونو کېښودل، او د پيغمبر صلى الله عليه وسلم نه يې د اسلام، ايمان، احسان، د قيامت ورځ او نښانو په اړه پوښتنه وکړه، نو پيغمبر صلى الله عليه وسلم جواب ورکړ، او ولاړ، بيا پيغمبر صلى الله عليه وسلم وويل:

«هَذَا جِبْرِيلُ؛ أَتَاكُمْ يُعَلِّمُكُمْ دِينَكُمْ».

«دا جبريل و، تاسو ته راغلى و تر څو مو دين دروښيي»[1].

همدارنګه هغه ملايکې چې الله تعالى ابراهيم او لوط عليهما السلام ته ليږلي وې هغه د سړيو په بڼه وې.

څلورم: هغه څه چې په ملايکو ايمان ته شاملږي: ايمان د هغوى په هغه کړنو دى چې مونږ ته معلومي دي او هغوى يې د الله په امر تر سره کوي؛ لکه د هغوى تسبيح ويل، او شپه او

---

1 مسلم: كتاب الإيمان، باب بيان الإيمان والإسلام والإحسان ووجوب الإيمان بإثبات قدر الله سبحانه وتعالى، شمېره (8) کې نقل کړى.

ورځ پرته له ستړتیا او کمزورۍ هغه لره عبادت کول.

او کله يې ځينو لره ځانګړې کړنې وي.

مثلا: جبریل چې د الله تعالی پر وحيې امانتدار دی، چې په هغې سره يې الله تعالی انبیاوو او رسولانو ته لیږي.

او لکه: میکائیل: چې پر باران او بوټو مقرر کړی شوی دی.

او لکه: اسرافیل: چې د قیامت د قائمېدو او د خلکو د راپورته کیدو پر مهال په شپیلۍ کې په پوکې کولو مکلف دی.

او لکه: ملک الموت: چې د مرګ پر مهال د روحونو په اخیستلو مکلف ده.

او لکه مالک: هغه چې په اور باندې مقرر دی، او هغه د اور ساتونکی دی.

او لکه د بېلګې په توګه: هغه ملائکې چې په رحم کې پر ماشوم ګمارل شوي دي، که یو څوک د مور په رحم کې څلور میاشتې پوره کړي، نو الله تعالی ورته یوه ملائکه لیږي او ورته امر کوي چې د هغه روزي، اجل او عمل ولیکي او دا چې نیکمرغه دی که بد مرغه.

او لکه د بېلګې په توګه: هغه ملاټکې چې د بني آدم د اعمالو د ساتلو او لیکلو دنده

ورسپارل شوې ده، ځکه د هر انسان لپاره دوه ملاټکې وي، یوه يې ښي او بله يې چپ اړخ ته.

او لکه د بېلګې په توګه: هغه ملاټکې چې له مړي په

پوښتنې کولو ګمارل شوي دي کله چې هغه په قبر کې کېښودل شي؛ دوه ملايکې ورته راځي او له هغه څخه د رب، دين او د هغه د رسول په اړه پوښتنې کوي.

او په ملايکو ايمان لويې ګټې لري؛ ځينې يې دا دي:

لومړی: د الله تعالى د عظمت، ځواک او واک په اړه پوهه؛ ځکه د مخلوق عظمت د خالق د عظمت څرګندونه کوي.

دويم: بني آدم ته د پاملرنې په خاطر د الله تعالى د شکر ادا کول؛ چې هغه لدې ملايکو څخه ځينې ګمارلي تر څو د دوی ساتنه وکړي، د دوی اعمال وليکي، او د دوی د نورو ګټو په خاطر.

دريم: د ملايکو سره مينه د هغه څه له امله چې دوی د الله تعالى عبادت کوي.

ځينو منحرفينو دا رد کړې چې ملائکې جسدونه دي او ويلي يې دي: دا په مخلوقاتو کې د خير او ښېګڼې له يو پټ ځواک څخه عبارت دی، او دا خبره د الله تعالى د کتاب او د هغه د رسول صلى الله عليه وسلم له سنتو او د مسلمانانو له اجماع څخه انکار دی.

الله تعالى فرمايلي:

﴿ٱلۡحَمۡدُ لِلَّهِ فَاطِرِ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ جَاعِلِ ٱلۡمَلَٰٓئِكَةِ رُسُلًا أُوْلِيٓ أَجۡنِحَةٖ مَّثۡنَىٰ وَثُلَٰثَ وَرُبَٰعَۚ...﴾

(الله لره ستاينه ده، له نوي سره د اسمانو او ځمکې پيدا کونکي (لره)، د دوه دوه، دري دري او څلورو څلورو

وزرونو والا ملايکو استازی گرځوونکي (الله) لره...) [فاطر سورت: 1 آیت].

او الله تعالی فرمایلي:

﴿وَلَوۡ تَرَىٰٓ إِذۡ يَتَوَفَّى ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ ٱلۡمَلَٰٓئِكَةُ يَضۡرِبُونَ وُجُوهَهُمۡ وَأَدۡبَٰرَهُمۡ...﴾

(او که هغه کافران ووینې چې ملایکې یې روح اخلي او په مخونو او څټونو یې وهي...) [الأنفال سورت: ایت 50].

او الله تعالی فرمایلي دي:

﴿...وَلَوۡ تَرَىٰٓ إِذِ ٱلظَّٰلِمُونَ فِي غَمَرَٰتِ ٱلۡمَوۡتِ وَٱلۡمَلَٰٓئِكَةُ بَاسِطُوٓاْ أَيۡدِيهِمۡ أَخۡرِجُوٓاْ أَنفُسَكُمُۖ...﴾

(...او که تا لیدلی چې کله داسې ظالمان د مرګ په سختیو کې (غوټې وهي) او ملایکې په غځولو لاسونو (ورته وایي) را و باسئ ساګانې مو!...) [الأنعام سورت: 93 آیت].

او الله تعالی فرمایي:

﴿...حَتَّىٰٓ إِذَا فُزِّعَ عَن قُلُوبِهِمۡ قَالُواْ مَاذَا قَالَ رَبُّكُمۡۖ قَالُواْ ٱلۡحَقَّۖ وَهُوَ ٱلۡعَلِيُّ ٱلۡكَبِيرُ﴾

(...تر هغو چې له زړونو یې وپره لیرې شي، وایي: ستاسو رب څه وویل؟ (په ځواب کې) ورته وایي حق (یې وویل) او همغه ډېر اوچت او لوی دی). [سبأ سورت: 23 آیت].

او د جنتیانو په اړه فرمایي:

﴿...وَٱلۡمَلَٰٓئِكَةُ يَدۡخُلُونَ عَلَيۡهِم مِّن كُلِّ بَابٖ ٢٣ سَلَٰمٌ عَلَيۡكُم بِمَا صَبَرۡتُمۡۚ فَنِعۡمَ عُقۡبَى ٱلدَّارِ ٢٤﴾

(...او ملايکې به هم له هرې دروازې ورننوځي، سلام دې وي پر تاسي د صبر په بدل کې، پس ښه انجام د کور د آخرت دی). [الرعد سورت: 23-24 آیتونه].

په صحيح البخاري کې ابو هريره رضي الله عنه له نبي صلى الله عليه وسلم څخه روايت کوي چې هغه وفرمايل:

«إِذَا أَحَبَّ اللهُ الْعَبْدَ نَادَى جِبْرِيلَ: إِنَّ اللهَ يُحِبُّ فُلَانًا فَأَحْبِبْهُ، فَيُحِبُّهُ جِبْرِيلُ، فَيُنَادِي جِبْرِيلُ فِي أَهْلِ السَّمَاءِ: إِنَّ اللهَ يُحِبُّ فُلَانًا فَأَحِبُّوهُ، فَيُحِبُّهُ أَهْلُ السَّمَاءِ، ثُمَّ يُوضَعُ لَهُ الْقَبُولُ فِي الْأَرْضِ».

«کله چې الله له بنده سره مينه وکړي، نو جبرائيل ته غږ وکړي چې: الله له فلاني سره مينه لري، نو له هغه سره مينه ولره! نو جبرائيل له هغه سره مينه پيدا کړي، بيا جبرائيل د اسمان پر اوسيدونکو غږ وکړي چې: الله له فلاني سره مينه لري، نو له هغه سره مينه ولرئ! نو د آسمان اوسيدونکي له هغه سره مينه پيدا کړي، بيا ورته په ځمکه کې قبوليت وموندل شي»[1].

او په صحيح البخاري کې همدا رنګه له أبو هريرة رضي

---

[1] بخاري: كتاب بدء الخلق، باب ذكر الملائكة، شمېره (٣٠٣٧)، او مسلم: كتاب البر والصلة والآداب، باب إذا أحب الله عبدا، حببه إلى عباده، شمېره (٢٦٣٧) کې روايت کړي دي.

الله عنه څخه روايت دى فرمايي چې رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي:

«إِذَا كَانَ يَوْمُ الْجُمُعَةِ كَانَ عَلَى كُلِّ بَابٍ مِنْ أَبْوَابِ الْمَسْجِدِ الْمَلَائِكَةُ يَكْتُبُونَ الْأَوَّلَ فَالْأَوَّلَ، فَإِذَا جَلَسَ الْإِمَامُ طَوَوْا الصُّحُفَ وَجَاءُوا يَسْتَمِعُونَ الذِّكْرَ».

«كله چې د جمعې ورځ شي د جومات په دروازو کې ملايکي وي او يو د بل پسې -نومونه- ليکي، کله چې امام کيني کتابونه بند کړي او راشي وعظ ته غوږ ونيسي».[1]

او پدې دليلونو کې صراحت دى پر دې چې ملايکې جسمونه دي؛ نه معنوي ځواک، لکه څرنګه چې منحرف خلک وايي، او د دې دلايلو پر مقتضى مسلمانانو هم اجماع کړې ده.

په کتابونو ايمان

کتب: د (کتاب) جمع ده او معنى يې ده: (ليکلى شوى).

او دلته ورځخه مراد: هغه کتابونه دي چې الله تعالى په خپلو پيغمبرانو باندې؛ پر بنده ګانو د رحمت او د هغوى د لارښوونې په موخه نازل کړي دي؛ تر څو پرې دوى د دنيا

[1] بخاري په کتاب الجمعة، باب الاستماع إلى الخطبة، شمېره (887)، او مسلم په کتاب الجمعة، باب فضل التهجير يوم الجمعة، شمېره (850) کې نقل کړي.

او آخرت خوشحالیو ته ورسیږي.

او په کتابونو ایمان څلور شیانو ته شاملیږي:

لومړی: پر دې ایمان چې دا د الله تعالی له لورې په حقه نازل شوي دي.

دویم: په هغو کتابونو ایمان چې مونږ یې نومونه پیژنو لکه: قرآن چې پر محمد صلی الله علیه وسلم نازل شوی او تورات چې پر موسی صلی الله علیه وسلم باندې نازل شوی دی. او انجیل چې پر عیسی صلی الله علیه وسلم نازل شوی دی. او زبور هغه چې داود صلی الله علیه وسلم ته ورکړل شوی و. او هغه چې مونږ یې نوم ندی اوریدلی نو په اجمالي توګه پرې ایمان لرو.

دریم: د هغه خبرونو یې ریښتیا ګڼل چې صحیح ثابت دي، لکه قرآن چې د څه په اړه خبر ورکړی، او هغه څه چې پخوانیو کتابونو یې په اړه خبر ورکړی پدې شرط چې تبدیل او تحریف پکې نه وي شوی.

څلورم: په هغو حکمونو یې عمل کول چې منسوخ شوي ندي، او هغې ته غاړه ایښودل او خوښي پرې څرګندول، برابره خبره ده که په حکمت یې پوه شوي یو یا نه، او مخکني ټول کتابونه په قرآن کریم سره منسوخ شوي دي، الله تعالی فرمایلي:

﴿وَأَنزَلۡنَآ إِلَيۡكَ ٱلۡكِتَٰبَ بِٱلۡحَقِّ مُصَدِّقٗا لِّمَا بَيۡنَ يَدَيۡهِ مِنَ ٱلۡكِتَٰبِ وَمُهَيۡمِنًا عَلَيۡهِۖ...﴾

(او تا ته مو دا کتاب په حقه نازل کړی چې دا کتاب د هغه څه تصدیقوونکی دی کوم چې تر یې وړاندې و او پر هغه څارونکی (یا شاهد) دی...) [المائدة سورت: 48 آیت] یعنې: پرې حاکم دی.

په دې اساس: د پخوانیو کتابونو په هیڅ حکم باندې عمل کول روا نه دي، پرته لدې چې صحت یې نه وي ثابت شوی او قرآن تایید کړی نه وي.

په کتابونو ایمان لویې ثمرې لري. له هغوی څخه ځُینې دا دي:

لومړی: خپلو بنده ګانو ته د الله تعالی په پاملرنې پوهېدل؛ چې هغه د هر قوم لپاره یو کتاب نازل کړی تر څو پرې دوی ته لارښوونه وکړي.

دویم: په شریعت کې د الله تعالی په حکمت پوهېدل؛ چې د هر قوم لپاره یې د دوی د شرایطو سره سم شریعت ټاکلی، لکه چې الله تعالی فرمایلي:

﴿...لِكُلّٖ جَعَلۡنَا مِنكُمۡ شِرۡعَةٗ وَمِنۡهَاجٗاۚ...﴾

(...له تاسې نه هر یوه ته مو یو شریعت او تګلاره ټاکلې ده...) [المائدة سورت: ایت 48].

دریم: پدې سره د الله تعالی شکر ادا کول.

په رسولانو ایمان

الرسل: د (رسول) جمع ده، معنا یې: (لیږل شوی) ده، هغه څوک چې د یو څه په رسولو سره لیږل شوی وي.

دلته ورځخه موخه: له انسانانو څخه هغه څوک دی چې یو قانون ورته وحیي شوی وي او د هغه په رسولو ورته امر شوی وي.

لومړی رسول نوح علیه السلام وو (په رد د شرک) او وروستی یې محمد صلی الله علیه وسلم دی.

الله تعالی فرمایلي:

﴿ إِنَّآ أَوۡحَيۡنَآ إِلَيۡكَ كَمَآ أَوۡحَيۡنَآ إِلَىٰ نُوحٖ وَٱلنَّبِيِّـۧنَ مِنۢ بَعۡدِهِۦ...﴾

(یقیناً مونږ تا ته هماغه شان وحي درلیږلي ده لکه نوح او له هغه وروسته نبیانو ته مو چې ورلیږلي ده...) (النساء سورت: ۱۶۳ ایت).

په صحیح البخاري کې له انس بن مالک رضي الله عنه څخه د شفاعت په حدیث کې روایت دی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم:

«ذُكِرَ أَنَّ النَّاسَ يَأْتُونَ إِلَى آدَمَ؛ لِيَشْفَعَ لَهُمْ، فَيَعْتَذِرُ إِلَيْهِمْ وَيَقُولُ: ائْتُوا نُوحًا أَوَّلَ رَسُولٍ بَعَثَهُ اللهُ» وذكر تمام الحديث.

«یادونه وکړه چې خلک به آدم ته ورشي تر څو ورته سفارش وکړي، نو هغه به ورته عذر وړاندې کړي او وبه وایي: نوح ته ورشئ، هغه لومړی رسول دی چې الله لیږلی

دی» او ټول حدیث یې ذکر کړ.[1]

او الله تعالی د محمد صلی الله علیه وسلم په اړه فرمایي:

﴿مَّا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَآ أَحَدٍ مِّن رِّجَالِكُمْ وَلَٰكِن رَّسُولَ ٱللَّهِ وَخَاتَمَ ٱلنَّبِيِّـۧنَ...﴾

(محمد (صلی الله علیه واله وسلم) ستاسي له نارینه و څخه د هیڅا پلار نه دی مګر هغه د الله رسول او خاتم (وروستی) د پیغمبرانو دی...) [الأحزاب سورت].

هیڅ امت داسي نه دی پاتې شوی چې الله تعالی ورته یو رسول نه وي لیږلی؛ داسي رسول چې خپلې قوم ته د الله له لوري یوه خپلواکه شریعت راوړي، یا داسي نبي چې د پخواني نبي د شریعت له مخې ورته وحي کیږي، تر څو هغه شریعت بیا تازه او نوي کړي. الله تعالی فرمایي:

﴿وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَّسُولًا أَنِ ٱعْبُدُواْ ٱللَّهَ وَٱجْتَنِبُواْ ٱلطَّٰغُوتَ...﴾

(او موږ هر ولس ته یو رسول ولیږه چې د الله تعالی بنده ګي وکړئ او له طاغوت څخه ځان وساتئ...) (د النحل سورت: ۳۶ ایت)

او الله تعالی فرمایي:

---

[1] بخاري په کتاب التوحید، باب قَوْلِ اللهِ تَعَالَى: ﴿لِمَا خَلَقْتُ بِيَدَيَّ﴾، کي په (7410) شمیره، او مسلم په کتاب الایمان، باب أدنى أهل الجنة منزلة فيها، کي په (193) شمیره روایت کړی دی.

﴿...وَإِن مِّنۡ أُمَّةٍ إِلَّا خَلَا فِيهَا نَذِيرٞ﴾

(...او هيڅ يو داسي ولس به نه وي چې کوم وېرووونکی پکې نه وي تېر شوی). [فاطر سورت: ایت 24].

او الله تعالی فرمایلي دي:

﴿إِنَّآ أَنزَلۡنَا ٱلتَّوۡرَىٰةَ فِيهَا هُدٗى وَنُورٞۚ يَحۡكُمُ بِهَا ٱلنَّبِيُّونَ ٱلَّذِينَ أَسۡلَمُواْ لِلَّذِينَ هَادُواْ...﴾

(تورات خو موږ نازل کړی چې په هغه کې لارښوونه او رڼايي ده په دې سره به هغو نبيانو چې تابع وو، د يهوديانو فيصلې کولې...). [المائدة سورت: 44 ایت].

او رسولان پيدا کړی شوي انسانان دي، د ربوبيت او الوهيت هيڅ کومه ځانګړتيا نه لري، الله تعالی د خپل نبي په اړه چې د پيغمبرانو سردار او د الله پر وړاندې تر ټولو د لوړې مرتبې خاوند دی فرمايي:

﴿قُل لَّآ أَمۡلِكُ لِنَفۡسِي نَفۡعٗا وَلَا ضَرًّا إِلَّا مَا شَآءَ ٱللَّهُۚ وَلَوۡ كُنتُ أَعۡلَمُ ٱلۡغَيۡبَ لَٱسۡتَكۡثَرۡتُ مِنَ ٱلۡخَيۡرِ وَمَا مَسَّنِيَ ٱلسُّوٓءُۚ إِنۡ أَنَا۠ إِلَّا نَذِيرٞ وَبَشِيرٞ لِّقَوۡمٖ يُؤۡمِنُونَ ١٨٨﴾

(ووايه: زه خپل ځان ته هم د ګټې او تاوان واك نه لرم، مګر څه چې الله غواړي او که زه په غيبو پوهېدلی نو ډېرې ګټې به مې کړې وې او هيڅ زيان به نه و را رسېدلی، زه مومنانو ته له يو وېرووونکي او زېري ورکوونکي پرته بل څه

نه يم). [الأعراف سورت: ايت 188] .

او الله تعالى فرمايي:

﴿قُلْ إِنِّي لَآ أَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَلَا رَشَدًا ٢١ قُلْ إِنِّي لَن يُجِيرَنِي مِنَ ٱللَّهِ أَحَدٌ وَلَنْ أَجِدَ مِن دُونِهِۦ مُلْتَحَدًا ٢٢﴾

(ورته ووايه: زه تاسي ته نه د تاوان رسولو واك لرم او نه د خپر ښېګڼې ٢١ ووايه: چې هېڅوک ما له الله څخه نشي ژغورلى او نه له هغه پرته بل پنا ځاى پيدا كولى شم). [الجن سورت:21-22 ايتونه].

دوى انساني ځانګړتياوې لري لكه: ناروغتيا، مرګ، خوراک او څښاک او داسې نور، الله تعالى د ابراهيم عليه الصلاة والسلام په اړه فرمايي چې هغه له خپل رب څخه يادونه كوي.

﴿وَٱلَّذِى هُوَ يُطْعِمُنِى وَيَسْقِينِ ٧٩ وَإِذَا مَرِضْتُ فَهُوَ يَشْفِينِ ٨٠ وَٱلَّذِى يُمِيتُنِى ثُمَّ يُحْيِينِ ٨١﴾

(او هغه ذات چې ماته خوراك او څښاك راكوي. او كله چې زه ناروغ شم، نو هغه مې روغتيا راكوي. او هغه ذات چې ماته مرګ راكوي بيا مې ژوندى كوي). [الشعراء سورت: ايتونه 79-81].

او نبي صلى الله عليه وسلم فرمايلي:

«إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ، أَنْسَى كَمَا تَنْسَوْنَ، فَإِذَا نَسِيتُ فَذَكِّرُونِي».

«إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ، أَنْسَى كَمَا تَنْسَوْنَ، فَإِذَا نَسِيتُ فَذَكِّرُونِي» «يقينا زه ستاسو په څېر يو انسان يم، هيروم لكه څنګه چې تاسو هيروئ، كله چې يو څه هير كړم نو رايادوي كړئ»[1].

او الله تعالى د دوى په لوړو مرتبو كې دوى په بنده ګي سره ياد كړي دي، د دوى د توصيف په لړ كې؛ الله - تعالى - د نوح - صلى الله عليه وسلم - په اړه فرمايلي دي:

﴿...إِنَّهُۥ كَانَ عَبۡدٗا شَكُورٗا﴾

(بېشكه نوح يو شكر كوونكى بنده و). [الإسراء سورت: ايت 3]، او د محمد - صلى الله عليه وسلم - په اړه يې فرمايلي دي:

﴿تَبَارَكَ ٱلَّذِي نَزَّلَ ٱلۡفُرۡقَانَ عَلَىٰ عَبۡدِهِۦ لِيَكُونَ لِلۡعَٰلَمِينَ نَذِيرًا ١﴾

(هغه ذات بركتناك دى چې فرقان يې پر خپل بنده نازل كړى تر څو د ټولو خلكو لپاره خبردارى وركوونكى وي). [الفرقان سورت: 1 ايت].

او د ابراهيم، اسحاق او يعقوب - صلى الله عليهم وسلم - په اړه فرمايي:

---

1 بخاري په أبواب القبلة، باب التوجه نحو القبلة حيث كان، شمېره (392)، او مسلم په كتاب المساجد ومواضع الصلاة، باب السهو في الصلاة، والسجود له، شمېره (572) كې نقل كړي.

﴿وَٱذۡكُرۡ عِبَٰدَنَآ إِبۡرَٰهِيمَ وَإِسۡحَٰقَ وَيَعۡقُوبَ أُوْلِي ٱلۡأَيۡدِي وَٱلۡأَبۡصَٰرِ ٤٥ إِنَّآ أَخۡلَصۡنَٰهُم بِخَالِصَةٖ ذِكۡرَى ٱلدَّارِ ٤٦ وَإِنَّهُمۡ عِندَنَا لَمِنَ ٱلۡمُصۡطَفَيۡنَ ٱلۡأَخۡيَارِ ٤٧﴾

(او زمونږ (خاص) بندګان ابراهيم، اسحاق او يعقوب (عليهم السلام) در ياد کړه چې د لاسو او سترګو خاوندان وو. بېشکه مونږ هغوی د يوې خالصې (صفتي) سره خالص کړي وو چې د آخرت يادونه ده. او بېشکه هغوی زمونږ په نزد غوره کړل شوي غوره کسان دي). [ص سورت: ۴۵-۴۷ ايتونه].

او د عيسى عليه السلام په اړه يې فرمايلي:

﴿إِنۡ هُوَ إِلَّا عَبۡدٌ أَنۡعَمۡنَا عَلَيۡهِ وَجَعَلۡنَٰهُ مَثَلٗا لِّبَنِيٓ إِسۡرَٰٓءِيلَ ٥٩﴾

(هغه له يو بنده پرته بل څه نه و چې مونږ لورېينه پرې کړې وه او د بني اسرائيلو لپاره مو يو مثال ګرځولی و). [الزخرف سورت: ايت 59].

پر رسولانو ايمان څلورو شيانو ته شاملېږي:

لومړی: پدې ايمان لرل چې د دوی پيغمبري (رسالت) د الله تعالى لخوا حق ده، نو چا چې له دوی څخه د يو په رسالت کفر وکړ، نو په ټولو کافر شو، لکه چې الله تعالى فرمايلي:

﴿كَذَّبَتۡ قَوۡمُ نُوحٍ ٱلۡمُرۡسَلِينَ ١٠٥﴾

(د نوح قوم (هم) رسولان درواغجن وګڼل). [الشعراء سورت: 105 ايت] نو الله تعالى د ټولو پيغمبرانو دروغ ګڼونکي وبلل، سره لدې چې له هغه پرته بل پيغمبر نه و، کله

يې چې د هغوی تکذیب وکړ، په دې اساس هغه عیسویان چې د محمد صلی الله علیه وسلم څخه يې انکار کاوه او د هغه پیروي يې نه کوله؛ دوی د مسیح زوی د مریمې څخه انکار وکړ او د هغه پیروي يې هم ونه کړه، په ځانګړې توګه عیسی علیه السلام دوی ته پر محمد صلی الله علیه وسلم زیری ورکړی و. او دوی ته زیري ورکولو بله معنی نه درلوده پرته لدې چې هغه هغوی ته یو پیغمبر و، چې الله پرې له ګمراهي ژغورل، او سمې لارې ته يې د هغوی لارښوونه کوله.

دویم: د هغوی له جملې پر هغو ایمان راوړل چې نومونه يې پېژنو، لکه: محمد، ابراهیم، موسی، عیسی، او نوح -علیهم الصّلاة والسّلام- دا پنځه واړه اولوالعزم پیغمبران دي او الله تعالی په قرآنکریم کې په دوو ځایونو کې د هغوی یادونه پدې قول سره کړې ده:

﴿وَإِذۡ أَخَذۡنَا مِنَ ٱلنَّبِيِّـۧنَ مِيثَٰقَهُمۡ وَمِنكَ وَمِن نُّوحٖ وَإِبۡرَٰهِيمَ وَمُوسَىٰ وَعِيسَى ٱبۡنِ مَرۡيَمَۖ وَأَخَذۡنَا مِنۡهُم مِّيثَٰقًا غَلِيظٗا ٧﴾

(او هغه مهال چې موږ له پیغمبرانو او له تا، نوح، ابراهیم، موسی او د مریمې زوی عیسی نه لوظ واخیست، او ښه پوخ لوظ مو تري واخیست). [الأحزاب سورت: 7 آیت] او د هغه وینا:

﴿شَرَعَ لَكُم مِّنَ ٱلدِّينِ مَا وَصَّىٰ بِهِۦ نُوحٗا وَٱلَّذِيٓ أَوۡحَيۡنَآ إِلَيۡكَ وَمَا وَصَّيۡنَا بِهِۦٓ إِبۡرَٰهِيمَ وَمُوسَىٰ وَعِيسَىٰٓۖ أَنۡ أَقِيمُواْ ٱلدِّينَ وَلَا

تَتَفَرَّقُواْ فِيهِۚ كَبُرَ عَلَى ٱلۡمُشۡرِكِينَ مَا تَدۡعُوهُمۡ إِلَيۡهِۚ ٱللَّهُ يَجۡتَبِيٓ إِلَيۡهِ مَن يَشَآءُ وَيَهۡدِيٓ إِلَيۡهِ مَن يُنِيبُ ١٣﴾

(تاسو ته يې هماغه دين ټاکلی (بيان کړی) چې په هغه سره يې نوح ته سپارښتنه کړی وه، او هغه چې تا ته مو وحی کړې، او چې په هغه سره مو ابراهيم، موسی او عيسی -عليهم السلام- ته سپارښتنه کړې وه، چې (همدغه) دين قائم کړئ او اختلاف مه پکې اچوئ، مشرکانو باندې هغه خبره ډېره درنه ده چې ته يې وربلې، ځوک چې الله يې وغواړي خپل لور ته يې غوره کوي او خپل لور ته يې هدايت کوي ځوک چې هغه ته ورګرځي). [الشوری سورت: ١٣ آيت].

او له دوی چې د چا نوم نه پيژنو؛ نو اجمالي ايمان پرې لرو، الله تعالی فرمايلي دي:

﴿وَلَقَدۡ أَرۡسَلۡنَا رُسُلٗا مِّن قَبۡلِكَ مِنۡهُم مَّن قَصَصۡنَا عَلَيۡكَ وَمِنۡهُم مَّن لَّمۡ نَقۡصُصۡ عَلَيۡكَۗ...﴾

(او بېشکه مورږ له تا مخکې هم رسولان لېږلي چې مورږ يې تا ته د ځينو (حالات) بيان کړي او د ځينو مو نه دي درته بيان کړي...) [غافر سورت: ايت 78].

دريم: د دوی د هغو خبرو تصديق چې صحت يې ثابت دی.

څلورم: د هغو په شريعت عمل کول چې مورږ ته له دوی څخه راليږل شوي دي او د دوی وروستی محمد -صلی الله عليه وسلم- دی چې ټولو خلکو ته ليږل شوی دی، الله تعالی

فرمايلي:

﴿فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤۡمِنُونَ حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيۡنَهُمۡ ثُمَّ لَا يَجِدُواْ فِيٓ أَنفُسِهِمۡ حَرَجٗا مِّمَّا قَضَيۡتَ وَيُسَلِّمُواْ تَسۡلِيمٗا ٦٥﴾

(نو، نه، په رب دې قسم تر هغه نه شي مومنان کېدلی چې خپل منځي شخړو کې دې فيصله کوونکی ونه ټاکي، بيا ستا له پرېکړې په زړونو کې څه خپګان هم ونه مومي او ښه پخه يې ومني). [النساء سورت: ايت 65].

په پېغمبرانو ايمان ډېرې سترې ګټې لري، چې ځينې يې په لاندې ډول دي:

لومړی: د الله تعالی په رحمت او بندګانو ته د هغه په پاملرنې پوهېدل، چې دوی ته يې پېغمبران لېږلي، تر څو يې د الله تعالی لارې ته لارښوونه وکړي، او ورته وښايي چې څرنګه بايد د الله - تعالی - عبادت وکړي؛ ځکه چې د انسان ذهن د دې په پوهيدو کې خپلواک نه دی.

دويمه: په دې لوی نعمت د الله تعالی شکر ويستل.

دريمه: د پېغمبرانو - عليهم الصلاة والسلام - سره محبت او د هغوی قدرداني کول، او د هغوی ستاينه په هغه څه سره چې مستحق يې دي، ځکه چې دوی د الله تعالی رسولان دي او د هغه عبادت کوي، د هغه پېغام رسوي او د هغه بندګانو ته نصيحت کوي.

ضد کوونکو د خپلو پېغمبرانو څخه انکار وکړ او ګمان يې وکړ چې د الله تعالی رسولان له انسانانو څخه نه وي! الله تعالی

د دوی له دې ګمان څخه یادونه وکړه او پدې وینا سره یې باطل کړ:

﴿وَمَا مَنَعَ ٱلنَّاسَ أَن يُؤۡمِنُوٓاْ إِذۡ جَآءَهُمُ ٱلۡهُدَىٰٓ إِلَّآ أَن قَالُوٓاْ أَبَعَثَ ٱللَّهُ بَشَرٗا رَّسُولٗا ٩٤ قُل لَّوۡ كَانَ فِي ٱلۡأَرۡضِ مَلَٰٓئِكَةٞ يَمۡشُونَ مُطۡمَئِنِّينَ لَنَزَّلۡنَا عَلَيۡهِم مِّنَ ٱلسَّمَآءِ مَلَكٗا رَّسُولٗا ٩٥﴾

(او کله چې دغو خلکو ته هدایت راغی نو له ایمان راوړلو نه کوم بل شي ایسار نه کړل پرته له دې چې ویل به یې: آیا الله یو انسان د رسول په توګه رالیږلی؟ ووایه که په ځمکه کې ملایکې په ډاډه زړه ګرځېدې نو مونږ به په دوی باندې له اسمانه یوه ملایکه رسول رالیږلی و). [الإسراء سورت: 94-95 آیتونه].

نو الله پاک دا ګمان پدې سره باطل کړ چې رسول باید انسان وي. ځکه چې د ځمکې خلکو ته رالیږل شوی او دوی انسانان دي، او که چیرته د ځمکې خلک ملایکې وای، نو الله به دوی ته له آسمانه ملایک رسول رالیږلي و، تر څو د دوی په ځیر شي، همدا رنګه الله تعالی پیغمبرانو لره د دروغ ګڼونکو حکایت بیان کړ چې هغوی ویلي دي:

﴿...إِنۡ أَنتُمۡ إِلَّا بَشَرٞ مِّثۡلُنَا تُرِيدُونَ أَن تَصُدُّونَا عَمَّا كَانَ يَعۡبُدُ ءَابَآؤُنَا فَأۡتُونَا بِسُلۡطَٰنٖ مُّبِينٖ ١٠ قَالَتۡ لَهُمۡ رُسُلُهُمۡ إِن نَّحۡنُ إِلَّا بَشَرٞ مِّثۡلُكُمۡ وَلَٰكِنَّ ٱللَّهَ يَمُنُّ عَلَىٰ مَن يَشَآءُ مِنۡ عِبَادِهِۦۖ وَمَا كَانَ لَنَآ أَن

﴿تَأۡتِيَكُم بِسُلۡطَٰنٍ إِلَّا بِإِذۡنِ ٱللَّهِۚ...﴾

(...نه یاست تاسي مګر زمونږ په شان بشر یاست، غواړئ له هغه څه مو ایسار کړئ چې زمونږ پلرونو یې عبادت کولو، پس یو څرګند دلیل خو راته راوړئ. پیغمبرانو یې ورته وویل: مونږ نه یو مګر ستاسو په شان بشر، مګر الله په خپلو بندګانو کې چې چاته وغواړي لورینه کوي، او مونږ ته دا نه ده روا چې تاسو ته کوم دلیل راوړو مګر د الله په حکم سره...)

[إبراهيم سورت: ۱۰-۱۱ ایتونه].

د اخرت په ورځ ایمان

د آخرت ورځ: د قیامت ورځ ده، هغه چې خلک پکې د حساب او جزا لپاره راپورته کیدی شي.

او دا ورځ په آخرت سره ځکه یاده شوې ده چې؛ له هغې وروسته بله ورځ نشته؛ چې جنتیان به خپلو ځایونو کې میشت شي او دوزخیان به خپلو ځایونو کې.

او د آخرت په ورځ ایمان دري چارو ته شاملیږي:

لومړی: په بیا راژوندي کېدو ایمان: چې هغه د مړو ژوندي کېدل دي کله چې په شپیلۍ کې دویم پوکی وشي؛ نو خلک به د رب العالمین حضور ته پورته شي، په لوڅو پښو چې بوټان به یې نه وي، لوڅ او بې پردې، او پداسې حالت کې چې سنت به نه وي، الله تعالی فرمایلي دي:

﴿... كَمَا بَدَأۡنَآ أَوَّلَ خَلۡقٖ نُّعِيدُهُۥۚ وَعۡدًا عَلَيۡنَآۚ إِنَّا كُنَّا فَٰعِلِينَ﴾

(څنګه چې لومبی ځل پیدایښت مو پیل کړی و، هماغسې

به يې بيا راګرځوو، دا په موږ وعده ده موږ خامخا د دې کار کوونکي يو). (د الأنبياء سورت: ۱۰۴ ايت)

بيا راپورته کېدل: ثابت شوی حق دی، چې قرآن، سنت او د مسلمانانو اجماع پرې دلالت کوي.

الله تعالى فرمايلي:

﴿ثُمَّ إِنَّكُم بَعۡدَ ذَٰلِكَ لَمَيِّتُونَ ١٥ ثُمَّ إِنَّكُمۡ يَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِ تُبۡعَثُونَ١٦﴾

(بيا له هغه وروسته تاسو هرومرو مړه کېدونکي ياست. بيا د قيامت په ورځ تاسو راژوندي کول کېږئ). [المؤمنون سورت: 15-16 آيتونه].

او رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي:

«يُحْشَرُ النَّاسُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ حُفَاةً عُرَاةً غُرْلًا».

«خلک به د قيامت په ورځ پښې ابل، بربنډ او نا سنت راپورته کيږي»[1]. متفق عليه.

مسلمانانو له مرګ نه وروسته د بيا راپورته کېدلو په ثبوت اجماع کړې ده؛ او حکمت هم دا تقاضا کوي چې الله تعالى دا مخلوقات بيا راژوندي کړي، تر څو دوی ته د هغه څه بدله ورکړي چې په هغه سره يې خپل پيغمبران ورليږلي وو. الله تعالى فرمايلي دي:

---

[1] مسلم په کتاب الجنة، وصفة نعيمها وأهلها، باب فناء الدنيا، وبيان الحشر يوم القيامة، کې په (۲۸۵۹) شمېره روايت کړی دی.

﴿أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَٰكُمْ عَبَثًا وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ ﴿١١٥﴾﴾

(نو آيا تاسو دا ګومان کړی و چې موږ عبث (چټي) پيدا کړي ياست او تاسو به موږ ته نه راګرځئ) [المؤمنون سورت: 115 آيت] او خپل نبي صلى الله عليه وسلم ته يې فرمايلي دي:

﴿إِنَّ ٱلَّذِى فَرَضَ عَلَيْكَ ٱلْقُرْءَانَ لَرَآدُّكَ إِلَىٰ مَعَادٍ...﴾

(بې شکه هغه ذات چې فرض کړی يې دی پر تا باندې دا قران، خامخا واپس کوي به تا لره ځای د واپسۍ ته...) [القصص سورت: 85 ايت].

دويم: په حساب او جزا ايمان: بنده سره د خپلو اعمالو حساب کيږي او بدله پرې ورکول کيږي، او پدې خبره کتاب (قران)، سنت او د مسلمانانو اجماع دلالت کوي.

الله تعالى فرمايلي:

﴿إِنَّ إِلَيْنَآ إِيَابَهُمْ ﴿٢٥﴾ ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا حِسَابَهُم ﴿٢٦﴾﴾

(بېشکه د هغوی را ګرځېدل زموږ لوري ته دي. بيا بېشکه د هغوی حساب زموږ په غاړه دی). [الغاشية سورت: ٢٥-٢٦ ايتونه] او الله تعالى فرمايلي دي:

﴿مَن جَآءَ بِٱلْحَسَنَةِ فَلَهُۥ عَشْرُ أَمْثَالِهَا ۖ وَمَن جَآءَ بِٱلسَّيِّئَةِ فَلَا يُجْزَىٰٓ إِلَّا مِثْلَهَا وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿١٦٠﴾﴾

(چا چې ښېګڼه وکړه نو هغه ته يې لس برابره (ثواب) دی، او څوک چې له بدۍ سره راغی نو له يو برابر پرته کومه

(زياته) سزا نه ورکول کيږي، او نه به کوم ظلم پرې وشي).
[الأنعام سورت: ايت 160] او الله تعالى فرمايلي دي:

﴿وَنَضَعُ ٱلۡمَوَٰزِينَ ٱلۡقِسۡطَ لِيَوۡمِ ٱلۡقِيَٰمَةِۚ فَلَا تُظۡلَمُ نَفۡسٞ شَيۡـٔٗاۖ وَإِن كَانَ مِثۡقَالَ حَبَّةٖ مِّنۡ خَرۡدَلٍ أَتَيۡنَا بِهَاۗ وَكَفَىٰ بِنَا حَٰسِبِينَ ٤٧﴾

(او موږ به د قيامت ورځې ته د انصاف تلې ږدو، نو بيا به په هيڅا هيڅ ظلم ونه شي که (څه هم يو عمل) د اوري دانې په اندازه وي، موږ به يې راوړو، او پوره يو موږ حساب کوونکي). [الأنبياء سورت: ايت 47].

او له ابن عمر - رضي الله عنهما - څخه روايت دی چې پيغمبر - صلى الله عليه وعلى آله وسلم - فرمايلي:

«إِنَّ اللهَ يُدْنِي الْمُؤْمِنَ، فَيَضَعُ عَلَيْهِ كَنَفَهُ - أَيْ سَتْرَهُ - وَيَسْتُرُهُ: فَيَقُولُ: أَتَعْرِفُ ذَنْبَ كَذَا؟ أَتَعْرِفُ ذَنْبَ كَذَا؟ فَيَقُولُ: نَعَمْ أَيْ رَبِّ، حَتَّى إِذَا قَرَّرَهُ بِذُنُوبِهِ، وَرَأَى فِي نَفْسِهِ أَنَّهُ هَلَكَ قَالَ: سَتَرْتُهَا عَلَيْكَ فِي الدُّنْيَا وَأَنَا أَغْفِرُهَا لَكَ الْيَوْمَ، فَيُعْطَى كِتَابَ حَسَنَاتِهِ، وَأَمَّا الْكُفَّارُ وَالْمُنَافِقُونَ فَيُنَادَى بِهِمْ عَلَى رُؤُوسِ الْخَلَائِقِ: هَؤُلَاءِ الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَى رَبِّهِمْ، أَلَا لَعْنَةُ اللهِ عَلَى الظَّالِمِينَ»

«الله تعالى به مؤمن نږدې کړي نو خپله پرده به پرې واچوي - يعني پټ به يې کړي - او وبه وايي: آيا هغه - فلانى - ګناه دې ياده شي؟ آيا هغه - فلانى - ګناه دې ياده شي؟ نو وبه

وايي: هو اى ربه! تر دې چې په ګناهونو يې تړې اقرار واخلي، او دى به د ځان په اړه فکر وکړي چې هلاک شو، - ورته به - ووايي: په دنيا کې مې دربانديې پرده اچولې وه، او زه يې نن ورځ - هم - درته بخښم، نو د نيکيو عملنامه به ورکړى شي، او په کافرانو او منافقانو به د خلکو په حضور کې اواز وکړى شي چې : دا هغه خلک دي چې په خپل رب يې دروغ ويلي وو، نو په ظالمانو دې د الله لعنت وي»[1] بخاري او مسلم روايت کړى دى.

او د نبي صلى الله عليه وسلم څخه په صحيح سند سره روايت دى:

«أَنَّ مَنْ هَمَّ بِحَسَنَةٍ فَعَمِلَهَا؛ كَتَبَهَا اللهُ عِنْدَهُ عَشْرَ حَسَنَاتٍ إِلَى سَبْعِ مِئَةِ ضِعْفٍ إِلَى أَضْعَافٍ كَثِيرَةٍ، وَأَنَّ مَنْ هَمَّ بِسَيِّئَةٍ فَعَمِلَهَا؛ كَتَبَهَا اللهُ سَيِّئَةً وَاحِدَةً».

«څوک چې د ښه کار اراده وکړي او بيا پرې عمل وکړي؛ الله -جل جلاله- يې له هغه سره لس نېکۍ وليکي، تر اووه سوه چنده، او څو چنده زياتې، او څوک چې د بدۍ اراده وکړي او بيا يې هغه وکړي؛ الله تعالى يې يوه بدي ليکي»[2].

---

[1] بخاري په کتاب المظالم، باب قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿أَلَا لَعْنَةُ ٱللَّهِ عَلَى ٱلظَّٰلِمِينَ﴾، شمېره (2309)، او مسلم په کتاب التوبة، باب قبول توبة القاتل، وإن كثر قتله، شمېره (2768) کې نقل کړي.

[2] مسلم: كتاب الإيمان، باب إذا هم العبد بحسنة كتبت وإذا هم بسيئة لم تكتب، شمېره (131) کې نقل کړى.

او مسلمانانو په اعمالو د حساب او بدلې په ثبوت اجماع کړې ده، او دا د حکمت تقاضا ده، په حقیقت کې الله تعالی کتابونه نازل کړي، پیغمبران یې رالیږلي، او بندګانو ته یې امر کړی چې هغه څه چې دوی پرې راتګ کړی ومني، او په هغه څه عمل وکړي چې عمل کول پرې واجب دی، او له مخالفانو سره یې جنګ کول واجب ګرځولي د هغوی وینه، د هغوی اولادونه، د هغوی ښځې او د هغوی مالونه یې حلال ګرځولي دي، نو که چیرته حساب او جزا نه وي، دا به یو عبث کار و، چې حکیم رب ورڅخه پاک دی(د عبث څخه)، او دې ته الله تعالی پدې وینا سره اشاره کړې ده:

﴿فَلَنَسۡـَٔلَنَّ ٱلَّذِينَ أُرۡسِلَ إِلَيۡهِمۡ وَلَنَسۡـَٔلَنَّ ٱلۡمُرۡسَلِينَ ٦ فَلَنَقُصَّنَّ عَلَيۡهِم بِعِلۡمٖۖ وَمَا كُنَّا غَآئِبِينَ ٧﴾

(نو خامخا وبه وپوښتو (په قیامت کې) مورِ هغه خلک چې لیږلی شوي وو هغوی ته (پیغمبران) او خامخا به له پیغمبرانو هم پوښتو. نو خامخا به په علم سره ورته بیان وکړو او مورِ غایب نه وو). (د الأعراف سورت: ۶- ۷ ایتونه)

دریم: په جنت او دوزخ ایمان، او دا چې د مخلوقاتو د پاره ابدي استوګن ځای دی.

جنت د نعمتونو هغه کور دی چې الله - تعالی - د پرهیزګارانو لپاره چمتو کړی، هغه کسان چې په هغه څه یې ایمان راوړی چې الله پرې ایمان راوړل فرض کړي دي، او د الله او د هغه د رسول اطاعت کوي، د الله لپاره اخلاص کوونکي، د هغه د رسول پیروي کوونکي دي، پدې - جنت -

کې د نعمتونو ښېلا ښېل ډولونه دي

«مَا لَا عَيْنٌ رَأَتْ، وَلَا أُذُنٌ سَمِعَتْ، وَلَا خَطَرَ عَلَى قَلْبِ بَشَرٍ»،

«هغه څه چې نه سترګو لیدلي، نه غوږونو اوریدلي، او نه د انسان په زړه کې د هغې تصور شوی دی»[1]، الله تعالی فرمایلي:

﴿إِنَّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ أُوْلَٰٓئِكَ هُمۡ خَيۡرُ ٱلۡبَرِيَّةِ ٧ جَزَآؤُهُمۡ عِندَ رَبِّهِمۡ جَنَّٰتُ عَدۡنٖ تَجۡرِي مِن تَحۡتِهَا ٱلۡأَنۡهَٰرُ خَٰلِدِينَ فِيهَآ أَبَدٗاۖ رَّضِيَ ٱللَّهُ عَنۡهُمۡ وَرَضُواْ عَنۡهُۚ ذَٰلِكَ لِمَنۡ خَشِيَ رَبَّهُۥ ٨﴾

(بېشکه هغه کسان چې ایمان یې راوړی او ښه کارونه یې کړي دي همدوی تر ټولو ښه خلک دي. د دوی بدله د دوی د رب په نزد د تل پاتې جنتونه دي چې لاندې به یې ویالې بهیږي، په هغو کې به تل تر تله اوسیږي. الله له دوی څخه راضي دی او دوی له الله څخه راضي دي. دا د هغه چا لپاره دی چې د خپل رب څخه ویریږي). [البينة سورت: 7-8 ایتونه] او الله تعالی فرمایلي:

﴿فَلَا تَعۡلَمُ نَفۡسٞ مَّآ أُخۡفِيَ لَهُم مِّن قُرَّةِ أَعۡيُنٖ جَزَآءَۢ بِمَا كَانُواْ

---

[1] بخاري روایت کړی دی: کتاب التفسیر، باب د الله تعالی قول: ﴿فَلَا تَعۡلَمُ نَفۡسٞ مَّآ أُخۡفِيَ لَهُم مِّن قُرَّةِ أَعۡيُنٖ﴾، رقم (٤٥٠١)، او مسلم: کتاب الجنة وصفة نعيمها وأهلها، رقم (٢٨٢٤).

يَعۡمَلُونَ ١٧﴾

(نو چا ته نه ده معلومه چې هغوی ته د سترګو يخېدو کوم شيان پټ ساتل شوي، د هغو کړنو د بدلې په توګه چې دوی به کول). [السجدة سورت: 17 آيت].

او اور چې دی: نو هغه د عذاب کور دی، هغه چې الله کافرانو ظالمانو ته تيار کړی، هغوی چې په الله يې کفر کړی و او د هغه د رسولانو نافرماني يې کړې وه، په هغې کې داسې ډول ډول عذابونه او شکنجې دي چې د انسان خيال ته هم نه راځي، الله تعالی فرمايلي:

﴿وَٱتَّقُواْ ٱلنَّارَ ٱلَّتِيٓ أُعِدَّتۡ لِلۡكَٰفِرِينَ ١٣١﴾

(له هغه اور نه ځان وژغورئ چې د کافرانو لپاره تيار کړای شوی دی). [آل عمران سورت: ايت 131] او الله تعالی فرمايي:

﴿وَقُلِ ٱلۡحَقُّ مِن رَّبِّكُمۡۖ فَمَن شَآءَ فَلۡيُؤۡمِن وَمَن شَآءَ فَلۡيَكۡفُرۡۚ إِنَّآ أَعۡتَدۡنَا لِلظَّٰلِمِينَ نَارًا أَحَاطَ بِهِمۡ سُرَادِقُهَاۚ وَإِن يَسۡتَغِيثُواْ يُغَاثُواْ بِمَآءٖ كَٱلۡمُهۡلِ يَشۡوِي ٱلۡوُجُوهَۚ بِئۡسَ ٱلشَّرَابُ وَسَآءَتۡ مُرۡتَفَقًا ٢٩﴾

(او ووايه دا حق دی ستاسو د رب له خوا، نو څوک چې غواړي ودې مني او څوک چې غواړي نه دې مني، يقيناً مونږ ظالمانو ته داسې اور چمتو کړی چې پردې يې له هغوی نه راچاپېر دي او که (له تندې) فرياد کوي نو په داسې اوبو به يې پالنه وشي لکه د تېلو خټ چې مخونه وريتوي، (دا) ډېر بد

څښاك او ناوړه استوګنځی دی). [الكهف سورت: ایت 29]
او الله تعالی فرمایلي دي:

﴿إِنَّ ٱللَّهَ لَعَنَ ٱلۡكَٰفِرِينَ وَأَعَدَّ لَهُمۡ سَعِيرًا ٦٤ خَٰلِدِينَ فِيهَآ أَبَدٗاۖ لَّا يَجِدُونَ وَلِيّٗا وَلَا نَصِيرٗا ٦٥ يَوۡمَ تُقَلَّبُ وُجُوهُهُمۡ فِي ٱلنَّارِ يَقُولُونَ يَٰلَيۡتَنَآ أَطَعۡنَا ٱللَّهَ وَأَطَعۡنَا ٱلرَّسُولَا۠ ٦٦﴾

(بېشکه الله کافران رټلي او جهنم يې ورته چمتو کړی دی، په هغې کې به تل تر تله وي، نه به دوی ته کوم دوست وي او نه مددګار. په هغه ورځ چې د دوی مخونه په اور کې اړول کېږي، وايي به کاشکې مونږ د الله او د رسول اطاعت کړی وای). [سورت احزاب: 64-66 ایتونه].

او د آخرت په ورځ ایمان لوی ثمرې لري، له جملې څخه يې:

لومړی: پیروی کولو ته لیوالتیا، او پرې ټینګار، د هغې ورځې د ثواب په تمه.

دویمه: د نافرمانی له عمل او پرې له خوښی څخه ویره، د هغه ورځې د عذاب له وېرې.

دریمه: مسلمان ته د هغه څه په اړه تسلیت ورکول چې له دنیا څخه يې له لاسه ورکوي، د هغه نعمتونو په بدل کې چې په اخرت کې يې د ثواب تمه لري.

کافرانو له مرګ نه وروسته له بیا راژوندي کیدلو څخه انکار کړی، پدې ګمان چې دا کار ناشونی دی.

حال دا چې دا ګمان باطل دی، په بطلان يې شريعت، حس او عقل دلالت کوي.

او له شريعت څخه: الله تعالى فرمايلي دي:

﴿زَعَمَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓاْ أَن لَّن يُبۡعَثُواْۚ قُلۡ بَلَىٰ وَرَبِّي لَتُبۡعَثُنَّ ثُمَّ لَتُنَبَّؤُنَّ بِمَا عَمِلۡتُمۡۚ وَذَٰلِكَ عَلَى ٱللَّهِ يَسِيرٞ ٧﴾

(کافرانو دا خيال (او دعوا) کړې چې بيا به هغوی را ژوندي نه شي، ورته ووايه: ولې نه! زما په رب قسم چې تاسي به را ژوندي کېږئ او څه مو چې کړي پر هغو به خبر پرې او دا پر الله ډېره اسانه ده). [التغابن سورت:7 ايت]. او ټولو اسماني کتابونو پرې اتفاق کړی دی.

او له حس څخه يې دليل دا دی چې الله تعالى ځينو بنده ګانو ته پدې دنيا کې د مړو ژوندي کول وروښودل. د البقرې په سورت کې د دې خبرې پنځه مثالونه بيان شوي دي، او هغه دا دي:

لومړی بېلګه: د موسى قوم چې کله يې هغه ته وويل:

﴿...لَن نُّؤۡمِنَ لَكَ حَتَّىٰ نَرَى ٱللَّهَ جَهۡرَةٗ ...﴾

(...مونږ به ستا پر خبره هېڅکله باور ونه کړو (تر څو) چې الله تعالى ښکاره ونه وينو...) [البقرة سورت: 55 ايت] نو الله تعالىٰ هغوی مړه کړل، بيا يې راژوندي کړل، او پدې اړه الله تعالى بني اسرائيلو ته په خطاب کې وايي:

﴿وَإِذۡ قُلۡتُمۡ يَٰمُوسَىٰ لَن نُّؤۡمِنَ لَكَ حَتَّىٰ نَرَى ٱللَّهَ جَهۡرَةٗ

فَأَخَذَتۡكُمُ ٱلصَّٰعِقَةُ وَأَنتُمۡ تَنظُرُونَ ٥٥ ثُمَّ بَعَثۡنَٰكُم مِّنۢ بَعۡدِ مَوۡتِكُمۡ لَعَلَّكُمۡ تَشۡكُرُونَ ٥٦﴾

(او (یاد کړئ) هغه وخت چې تاسې وویل، ای موسی علیه السلام! مونږ به ستا پر خبره هیڅکله باور ونه کړو (تر څو) چې ښکاره الله ونه وینو، پس تاسې تندر ونیولئ په داسې حال کې چې تاسې (ورته) کتل. بیا مونږ تاسې له مرګ نه وروسته راژوندي کړئ، د دې لپاره چې تاسې شکر وباسئ). (البقره سورت: ۵۵- ۵۶ ایتونه).

دویمه بیلګه: د هغه وژل شوي تن په قیصه کې چې بنې اسرائیلو پکې اختلاف وکړ، نو الله تعالی امر وکړ چې غوا حلاله کړي، او ځینې برخې دې په ځینو نورو ووهي، نو هغه به ورته د خپل قاتل په اړه خبر ورکړي، تر څو د هغه چا په اړه خبر ورکړي چې دی یې وژلی دی، او پدې اړه الله تعالی فرمایي:

﴿وَإِذۡ قَتَلۡتُمۡ نَفۡسٗا فَٱدَّٰرَٰٔتُمۡ فِيهَاۖ وَٱللَّهُ مُخۡرِجٞ مَّا كُنتُمۡ تَكۡتُمُونَ ٧٢ فَقُلۡنَا ٱضۡرِبُوهُ بِبَعۡضِهَاۚ كَذَٰلِكَ يُحۡيِ ٱللَّهُ ٱلۡمَوۡتَىٰ وَيُرِيكُمۡ ءَايَٰتِهِۦ لَعَلَّكُمۡ تَعۡقِلُونَ ٧٣﴾

((او یاد کړئ) هغه وخت چې تاسې یو کس وژلی ؤ، نو د هغه (مقتول) په اړه په جګړه شوئ او الله ښکاره کوونکی دی د هغه څه (قتل) چې تاسو پټولو. نو مونږ ووېل: د هغې (مړې غوا) په ځینو برخو یې ووهئ. همداسې الله مړي ژوندي کوي

او تاسو ته خپلې نښې درښايي، د دې لپاره چې تاسو د عقل نه کار واخلئ). [البقرة سورت: 72-73 ایتونه].

دریمه بیلګه: د هغه قوم په قصه کې چې له مرګ څخه د تیښتې لپاره له خپلو کورونو ووتل او په زرګونو وو؛ نو الله تعالی هغوی مړه کړل، بیا یې ژوندي کړل، او په دې اړه الله تعالی فرمایي:

﴿أَلَمۡ تَرَ إِلَى ٱلَّذِينَ خَرَجُواْ مِن دِيَٰرِهِمۡ وَهُمۡ أُلُوفٌ حَذَرَ ٱلۡمَوۡتِ فَقَالَ لَهُمُ ٱللَّهُ مُوتُواْ ثُمَّ أَحۡيَٰهُمۡۚ إِنَّ ٱللَّهَ لَذُو فَضۡلٍ عَلَى ٱلنَّاسِ وَلَٰكِنَّ أَكۡثَرَ ٱلنَّاسِ لَا يَشۡكُرُونَ ٢٤٣﴾

(آیا نه ګوري ته حال د هغو کسانو ته چې وتلي وو له خپلو کورونو نه، حال دا چې دوی په زرګونو وو د مرګ له وېرې، پس الله تعالی دوی ته وفرمایل، چې مړه شئ (پس مړه شول) بیا یې ژوندي کړل، بېشکه الله تعالی خامخا (خاوند) د فضل او مهربانۍ دی پر خلکو باندې، خو اکثره کسان شکر نه باسي). [البقرة سورت: 243 آیت].

څلورمه بیلګه: د هغه چا په قصه کې چې له یوه مړ کلي څخه تېر شو او دا یې ناآشنا وګڼله چې الله تعالی به یې بیا ژوندی کړي؛ نو الله جل جلاله هغه سل کاله مړ کړ، بیا یې ژوندی کړ او په دې اړه الله تعالی فرمایي:

﴿أَوۡ كَٱلَّذِي مَرَّ عَلَىٰ قَرۡيَةٖ وَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلَىٰ عُرُوشِهَا قَالَ أَنَّىٰ يُحۡيِۦ هَٰذِهِ ٱللَّهُ بَعۡدَ مَوۡتِهَاۖ فَأَمَاتَهُ ٱللَّهُ مِاْئَةَ عَامٖ ثُمَّ بَعَثَهُۥۖ قَالَ كَمۡ

لَبِثۡتَۖ قَالَ لَبِثۡتُ يَوۡمًا أَوۡ بَعۡضَ يَوۡمٖۖ قَالَ بَل لَّبِثۡتَ مِاْئَةَ عَامٖ فَٱنظُرۡ إِلَىٰ طَعَامِكَ وَشَرَابِكَ لَمۡ يَتَسَنَّهۡۖ وَٱنظُرۡ إِلَىٰ حِمَارِكَ وَلِنَجۡعَلَكَ ءَايَةٗ لِّلنَّاسِۖ وَٱنظُرۡ إِلَى ٱلۡعِظَامِ كَيۡفَ نُنشِزُهَا ثُمَّ نَكۡسُوهَا لَحۡمٗاۚ فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُۥ قَالَ أَعۡلَمُ أَنَّ ٱللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيۡءٖ قَدِيرٞ ٢٥٩

(او یا لکه هغه کس چې په یو داسې کلي تېر شو چې پریوتی و پر بامونو یې، ویې ویل: الله به دا پس له دغې مړینې ځرنګه را ژوندی کوي؟ نو الله هغه په سل کاله مرګ مړ کړ او بیا یې راپور ته کړ، ورته یې وویل: څومره وځنډېدې؟ ویې ویل: یوه ورځ به ځنډېدلی یم یا د ورځې څه برخه! ویې فرمایل: نه، ته سل کاله ځنډېدلی یې خو دې خوراك او څښاك ته دې وګوره چې لا ندي خراب شوي! او خره ته دې وګوره، او دا د دې لپاره چې خلکو ته دې یوه نښانه وګرځوو، او دې هډوکو ته ګوره چې څرنګه یې خوځوو او بیا یې په غوښه پټوو! نو کله چې ورته څرګنده شوه، ویې ویل اوس پوهېږم چې بېشکه الله پر هر څه قادر دی). (د البقرة سورت: ۲۵۹ آیت)

پنځمه بیلګه: د ابراهیم الخلیل په قصه کې، کله چې هغه له الله تعالی څخه وغوښتل چې هغه ته وښایي چې څنګه مړي راژوندي کوي؛ نو الله تعالی ورته امر وکړ چې څلور مرغان حلال کړي، او په شاوخوا غرونو یې برخې وویشي او بیا ورغېږ کړي. نو دا برخې به یو له بل سره یوځای کیږي، او په تیزۍ سره به ابراهیم ته راځي، او په دې اړه الله تعالی

فرمايي:

﴿وَإِذۡ قَالَ إِبۡرَٰهِـۧمُ رَبِّ أَرِنِي كَيۡفَ تُحۡيِ ٱلۡمَوۡتَىٰۖ قَالَ أَوَلَمۡ تُؤۡمِنۖ قَالَ بَلَىٰ وَلَٰكِن لِّيَطۡمَئِنَّ قَلۡبِيۖ قَالَ فَخُذۡ أَرۡبَعَةٗ مِّنَ ٱلطَّيۡرِ فَصُرۡهُنَّ إِلَيۡكَ ثُمَّ ٱجۡعَلۡ عَلَىٰ كُلِّ جَبَلٖ مِّنۡهُنَّ جُزۡءٗا ثُمَّ ٱدۡعُهُنَّ يَأۡتِينَكَ سَعۡيٗاۚ وَٱعۡلَمۡ أَنَّ ٱللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٞ ٢٦٠﴾

(او کله چې ابراهيم وويل: اي ربه! ته راوښيه چې مړي څرنګه را ژوندي کوې؟ ويې فرمايل: آيا باور نه کوې؟ وېلې څنګه نه، خو د دې لپاره چې زړه مې (ښه) ډاډه شي [ايمان مې ډيرشي]. ويې فرمايل: ښه نو له دې مرغانو څلور ونيسه بيا يې ښه درنږدې کړه او ټوټه ټوټه يې کړه بيا يې په هر غره يوه يوه برخه کيږده، بيا يې را وبوله، په مندې به درته راشي، او پوه شه چې بېشکه الله حکمت والا برلاسی ذات دی). [البقرة سورت: ايت 260].

نو دا هغه حقيقي فزيکي مثالونه دي چې د مړو راژوندي کيدل شوني دي، او مورږ مخکې هم هغه څه ته اشاره کړې چې الله تعالى د عيسى زوی د مريم له نښو څخه د الله په اجازه د مړو په ژوندي کولو او له قبرونو څخه د دوی په راويستلو سره ښودلې وې.

او عقل له دوو اړخونو پدې دلالت کوي:

لومړی يې: دا چې الله د آسمانونو او ځمکې او څه چې په دوی کې دي پيدا کوونکی دی، له پېله د دوی خالق دی او له

پيله پيدا کوونکی، له بېرته راګرځولو څخه نه عاجزيږي. الله تعالی فرمايلي:

﴿وَهُوَ ٱلَّذِی یَبۡدَؤُاْ ٱلۡخَلۡقَ ثُمَّ یُعِیدُهُۥ وَهُوَ أَهۡوَنُ عَلَیۡهِۚ...﴾

(او هغه ذات دی کوم چې د پيدايښت پيل کوي او بيا يې راګرځوي او دا لا ورته اسانه ده...) [الروم سورت : 27 ايت]. او الله تعالی فرمايلي:

﴿... كَمَا بَدَأۡنَآ أَوَّلَ خَلۡقٖ نُّعِیدُهُۥۚ وَعۡدًا عَلَیۡنَاۚ إِنَّا كُنَّا فَٰعِلِینَ﴾

(څنګه چې لومړی ځل پيدايښت مو پيل کړی و، هماغسې به يې بيا راګرځوو، دا په موږ وعده ده موږ خامخا د دې کار کوونکي يو). (الأنبياء سورت: ١٠٤ ايت) او په امر کولو سره يې په هغه چا د رد کولو په موخه وويل چې د هډوکو د بيا ژوندي کولو څخه انکار کوي کله چې هغه وراسته شي:

﴿قُلۡ یُحۡیِیهَا ٱلَّذِیٓ أَنشَأَهَآ أَوَّلَ مَرَّةٖۖ وَهُوَ بِكُلِّ خَلۡقٍ عَلِیمٌ ٧٩﴾

(ورته ووايه: هغه ذات به يې راژوندي کوي کوم چې په لومړي ځل يې پيدا کړي او هماغه په هر ډول پيدايښت ښه پوه دی). (يس سورت: ٧٩ ايت)

دويم: دا چې ځمکه مړه او وچه وي، په هغې کې شنه ونه نه وي، نو باران پرې وشي؛ په خوځښت سره شنه او راژوندۍ شي، په دې کې له هرې تازه جوړې پيدا شي، څوک چې د هغې له مړينې وروسته د هغې د بيا ژوندي کولو توان ولري، د مړو د راژوندي کولو ځواک هم لري، الله -تعالی- فرمايلي:

﴿وَمِنۡ ءَايَٰتِهِۦٓ أَنَّكَ تَرَى ٱلۡأَرۡضَ خَٰشِعَةً فَإِذَآ أَنزَلۡنَا عَلَيۡهَا ٱلۡمَآءَ ٱهۡتَزَّتۡ وَرَبَتۡۚ إِنَّ ٱلَّذِيٓ أَحۡيَاهَا لَمُحۡيِ ٱلۡمَوۡتَىٰٓۚ إِنَّهُۥ عَلَىٰ كُلِّ شَيۡءٖ قَدِيرٌ ٣٩﴾

(او د هغه له نښانو څخه دا دي چې ته ځمکه وينې چې وچه (شاړه) ده خو کله چې مور ورباندې اوربښت وکړو، نو سره وخوځيږي او راوپرسيږي، په ربښتيا همغه ذات دی چې دا يې راژوندۍ کړه هرومرو د مړو راژوندی کوونکی هم دی، بېشکه هغه په هر څه ځواکمن دی). (فصلت سورت: ۳۹ ايت)

او الله تعالى فرمايلي دي:

﴿وَنَزَّلۡنَا مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءٗ مُّبَٰرَكٗا فَأَنۢبَتۡنَا بِهِۦ جَنَّٰتٖ وَحَبَّ ٱلۡحَصِيدِ ٩ وَٱلنَّخۡلَ بَاسِقَٰتٖ لَّهَا طَلۡعٞ نَّضِيدٞ ١٠ رِّزۡقٗا لِّلۡعِبَادِۖ وَأَحۡيَيۡنَا بِهِۦ بَلۡدَةٗ مَّيۡتٗاۚ كَذَٰلِكَ ٱلۡخُرُوجُ ١١﴾

(او مور له آسمانه برکتي اوبه وورولې بيا مو باغونه او ربېلو والا (غلې) داني پرې زرغوني کړې، او هم مو پرې لوړې دنګې او د ګنو وړو لرونکي خرماګاني زرغوني کړي دي. د بندګانو لپاره روزي ده او مور پرې مړه شوې سيمه ژوندۍ کړه. همداسې به راوتل وي). [ق سورت: 9-11 آيتونه].

د آخرت په ورځې ايمان په هر هغه څه ايمان دی چې له مرګ څخه وروسته راځي لکه:

(الف) د قبر آزموينه: چې هغه د مړي له ښخولو وروسته

د هغه د رب، دين او د هغه د پيغمبر په اړه پوښتنه ده. نو الله تعالى مؤمنان په ثابتې وينا سره ثابت پاتې کوي، نو فرمايي: زما رب الله دى او زما دين اسلام دى او زما پيغمبر محمد صلى الله عليه وسلم دى. او الله ظالمان ګمراه کوي، نو کافر به وايي: هاه، هاه، زه نه پوهيږم، او منافق يا شکمن به وايي: زه نه پوهيږم، ما د خلکو څخه يو څه اوريدل چې يو څه به يې ويېل، نو ما هم وويل.

(ب) د قبر عذاب او نعمت: دا به (د قبر عذاب) د ظالمانو د پاره وي چې هغه همدا منافقان او کافران دي، الله تعالى فرمايي:

﴿...وَلَوۡ تَرَىٰٓ إِذِ ٱلظَّٰلِمُونَ فِي غَمَرَٰتِ ٱلۡمَوۡتِ وَٱلۡمَلَٰٓئِكَةُ بَاسِطُوٓاْ أَيۡدِيهِمۡ أَخۡرِجُوٓاْ أَنفُسَكُمُۖ ٱلۡيَوۡمَ تُجۡزَوۡنَ عَذَابَ ٱلۡهُونِ بِمَا كُنتُمۡ تَقُولُونَ عَلَى ٱللَّهِ غَيۡرَ ٱلۡحَقِّ وَكُنتُمۡ عَنۡ ءَايَٰتِهِۦ تَسۡتَكۡبِرُونَ﴾

(...او که تا ليدلى چې کله داسې ظالمان د مرګ په سختيو کې (غوټې وهي) او ملايکې په غځولو لاسونو (ورته وايي) را و باسئ ساګاني مو! نن تاسو ته په شرموونکي عذاب بدله درکول کيږي ځکه چې تاسو به الله پورې ناحقه خبرې کولې او د هغه له آيتونو مو لويي (او سرغړونه) کوله). [الأنعام سورت: 93 آيت].

او د آل فرعون په اړه يې وفرمايل:

﴿ٱلنَّارُ يُعۡرَضُونَ عَلَيۡهَا غُدُوّٗا وَعَشِيّٗاۚ وَيَوۡمَ تَقُومُ ٱلسَّاعَةُ

أَدۡخِلُوٓاْ ءَالَ فِرۡعَوۡنَ أَشَدَّ ٱلۡعَذَابِ ﴿٤٦﴾

((يعني) اور چې هغوی به سهار او ماښام ور وړاندې کول کيږي، او په هغه ورځ چې قيامت شي (حکم به وشي) د فرعون کورنۍ تر ټولو سخت عذاب ته ننباسئ). [غافر سورت: 46 آيت].

همدارنګه په صحيح مسلم کې د زيد بن ثابت رضي الله عنه څخه روايت دی چې نبي صلى الله عليه وسلم وفرمايل:

«فَلَوْلَا أَنْ لَا تَدَافَنُوا لَدَعَوْتُ اللهَ أَنْ يُسْمِعَكُمْ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ الَّذِي أَسْمَعُ مِنْهُ».

«که چيرته داسې نه کيدای چې بيا به تاسو خپل مړي نه خښوئ نو له الله تعالى نه به مې غوښتنې و چې تاسو ته د قبر له عذاب څخه هغه څه دروروي چې زه يې تري اورم» بيا يې مخ راواړاوه، نو ويې فرمايل:

«تَعَوَّذُوا بِاللهِ مِنْ عَذَابِ النَّارِ».

«د اور له عذاب څخه الله ته پناه وغواړئ». هغوی وويل: د اور له عذاب څخه په الله پناه غواړو، هغه وفرماييل:

«تَعَوَّذُوا بِاللهِ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ».

«په الله (جل جلاله) د قبر له عذاب څخه پناه وغواړئ». هغوی وويل: د قبر له عذابه په الله پناه غواړو، هغه وفرمايل:

«تَعَوَّذُوا بِاللهِ مِنَ الْفِتَنِ، مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ»

«په الله تعالى له فتنو څخه پناه وغواړئ که هغه ښکاره وي او که پټې». هغوی وویل: په الله پناه غواړو له ښکاره او پټو فتنو څخه، هغه وفرمایل:

«تَعَوَّذُوا بِاللهِ مِنْ فِتْنَةِ الدَّجَّالِ»

«د دجال له فتنې څخه په الله تعالى پناه وغواړئ» هغوی وویل: د دجال له فتنې څخه په الله پناه غواړو.[1]

او کوم چې د قبر نعمتونه دي: نو د ریښتینو مؤمنانو لپاره دي، الله تعالى فرمایلي:

﴿إِنَّ ٱلَّذِينَ قَالُواْ رَبُّنَا ٱللَّهُ ثُمَّ ٱسۡتَقَٰمُواْ تَتَنَزَّلُ عَلَيۡهِمُ ٱلۡمَلَٰٓئِكَةُ أَلَّا تَخَافُواْ وَلَا تَحۡزَنُواْ وَأَبۡشِرُواْ بِٱلۡجَنَّةِ ٱلَّتِي كُنتُمۡ تُوعَدُونَ ٣٠﴾

(بېشکه هغه کسان چې وایي زموږ رب الله دی بیا پرې ټینګ هم شي، نو پر هغوی به ملایکې رانازلیږي چې مه وېرېږئ او مه خپه کیږئ او په هغه جنت خوشاله اوسئ چې ژمنه یې درسره کېدله). [فصلت سورت: ایت 30].

او الله تعالى فرمایلي دي:

﴿فَلَوۡلَآ إِذَا بَلَغَتِ ٱلۡحُلۡقُومَ ٨٣ وَأَنتُمۡ حِينَئِذٖ تَنظُرُونَ ٨٤ وَنَحۡنُ أَقۡرَبُ إِلَيۡهِ مِنكُمۡ وَلَٰكِن لَّا تُبۡصِرُونَ ٨٥ فَلَوۡلَآ إِن كُنتُمۡ غَيۡرَ

[1] مسلم په: کتاب الجنة وصفة نعيمها وأهلها، باب عرض مقعد الميت من الجنة أو النار عليه وإثبات عذاب القبر والتعوذ منه، کې په (2867) شمیره روایت کړی.

مَدِينِينَ ﴿٨٦﴾ تَرْجِعُونَهَآ إِن كُنتُمْ صَٰدِقِينَ ﴿٨٧﴾ فَأَمَّآ إِن كَانَ مِنَ ٱلْمُقَرَّبِينَ ﴿٨٨﴾ فَرَوْحٌ وَرَيْحَانٌ وَجَنَّتُ نَعِيمٍ ﴿٨٩﴾

(نو ولې هغه وخت چې (روح) مرۍ ته ورسيږي 83 او تاسو په هغه وخت کې ګورئ 84 او موږ تاسو ته تر تاسو نږدې يو خو تاسو نه وينئ 85 نو ولې نه ده که چيرې تاسې کمزوري نه يوئ 86 هغه ښيرته نه راوړئ که تاسو رښتيا ويونکي ياست 87 نو که هغه له مقربينو څخه وي 88 نو ده لره راحت، او خوشبويي او د نعمت جنت 89

[الواقعة سورت: 83-89 آيتونه].

او له براء بن عازب رضي الله عنه څخه روايت دی چې نبي صلى الله عليه وسلم د هغه مؤمن په اړه چې په خپل قبر کې د ملايکو ځواب ورکړي، وفرمايل:

«يُنَادِي مُنَادٍ مِنَ السَّمَاءِ: أَنْ صَدَقَ عَبْدِي، فَافْرِشُوهُ مِنَ الْجَنَّةِ، وَأَلْبِسُوهُ مِنَ الْجَنَّةِ، وَافْتَحُوا لَهُ بَابًا إِلَى الْجَنَّةِ، قَالَ: فَيَأْتِيهِ مِنْ رَوْحِهَا وَطِيبِهَا، وَيُفْسَحُ لَهُ فِي قَبْرِهِ مَدَّ بَصَرِهِ».

«له آسمانه يو غږ کوونکی غږ وکړي: چې زما بنده ريښتيا وويل، نو له جنت څخه ورته فرش - خپور - کړئ، د جنت جامې ورواغوندئ، او جنت ته يوه دروازه ورته پرانيزئ، ويې ويل: نو د -جنت- له آرامۍ او خوشبويۍ څخه به ورته راشي، او د سترګو د ليدو په اندازه به يې قبر ورته پراخه شي» دا حديث احمد او ابو داود په يو اوږد حديث کې

روایت کړی دی[1].

ځینې منحرف - خویه شوي - خلک ګمراه شول او د قبر له عذاب او نعمت څخه یې انکار وکړ، پدې ګمان چې دا ممکن نه دی، ځکه چې دا له حقیقت سره په ټکر کې دی، ویې ویل: که چیرته د مړي قبر راوسپړل شي نو همغسې به ومونډل شي لکه څرنګه چې وړاندې و، او همدا رنګه قبر به په پراخیدو او یا تنګیدلو سره بدلون نه وي مونډلی.

او دا ګومان په شریعت، حس او عقل سره باطل دی:

د شریعت له نظره: نو د قبر د عذاب او نعمت په اړه وړاندې دلیلونه تېر شول.

او په صحیح البخاري کې د ابن عباس - رضي الله عنهما - له حدیث څخه روایت دی چې فرمایلي یې دي: « پیغمبر - صلى الله عليه وسلم د مدینې په ځینو کوڅو کې ووت، نو د دوو انسانانو غږ یې واوریده چې په قبرونو کې یې عذاب ورکول کېده » او حدیث یې ذکر کړ، په هغه کې دي چې:

«أَنَّ أَحَدَهُمَا كَانَ لَا يَسْتَتِرُ مِنَ الْبَوْلِ».

«چې له هغوی دواړو څخه یو یې له ادرار (تشو متیازو) څخه ځان نه ساته» او په یو روایت کې دي:

«مِنْ بَوْلِهِ»

---

[1] ابو داود په کتاب السنة، باب المسألة في القبر وعذاب القبر، (4753) شمېره ، او أحمد په مسند الكوفيين، حديث البراء بن عازب، شمېره (18534) نقل کړی.

«له خپلو متيازو څخه (يې ځان نه ساته)»
«وَأَنَّ الْآخَرَ كَانَ يَمْشِي بِالنَّمِيمَةِ».

«او دا چې بل به يې چغلګري کوله» او د مسلم په روايت کې دي:

«لَا يَسْتَنْزِهُ مِنَ الْبَوْلِ».

«له بولو څخه يې ځان نه ساته».[1]

او له حس څخه دليل: ويده انسان په خوب کې ګوري چې هغه په يو پراخه او زړه راښکونکي ځای کې وي، له نعمتونو څخه پکې خوندونه اخلي، او يا دا چې په يو تنګ وحشتناک ځای کې وي، چې ورڅخه ځوريږي، او کله د هغه څه له امله راويښ شي چې ليدلي يې وي. سره لدې هغه په خپله کوټه کې په خپله بستره باندې همغاسي پروت وي لکه څرنګه چې و، او خوب د مرګ ورور دی، لدې امله الله تعالى (مرګ) نومولی دی، الله تعالى فرمايلي دي:

﴿ٱللَّهُ يَتَوَفَّى ٱلۡأَنفُسَ حِينَ مَوۡتِهَا وَٱلَّتِي لَمۡ تَمُتۡ فِي مَنَامِهَاۖ فَيُمۡسِكُ ٱلَّتِي قَضَىٰ عَلَيۡهَا ٱلۡمَوۡتَ وَيُرۡسِلُ ٱلۡأُخۡرَىٰٓ إِلَىٰٓ أَجَلٖ مُّسَمًّى...﴾

((همغه) الله د مرګ پر وخت کې ساګاني اخلي او د کومو چې مرګ نه وي راغلی په خوب کې (يې اخلي) بيا چې په

---

[1] بخاري په کتاب الوضوء، باب ما جاء في غسل البول، (215) شمېره کې روايت کړی.

هر چا د مرګ پرېکړه شوې وي هغه ايساروي او نورې تر يوې ټاکلې نېټې ېبرته راليږي...) (د الزمر سورت: ۴۲ ايت)

او له عقل څخه دليل دا دی چې: په خوب کې خوب ليدونکی ريښتينی خوب وينې چې د حقيقت سره مطابقت لري. او ښايي هغه نبي صلی الله عليه وسلم د هغه په صفتونو سره ووينې، او چا چې هغه د هغه د صفتونو مطابق وليد، نو داسې ده لکه چې هغه يې واقعا وليد، سره له دې، ويده انسان په خپله کوټه کې په بستره باندې له هغه څه نه ليرې وي چې په خوب کې يې ليدلي وي. که دا کار د دنيا په شرايطو کې ممکن وي، نو آيا د آخرت په شرايطو کې ممکن ندی؟!

او د دوی پدې ګمان باور چې که چيرته د مړي قبر راوسپړل شي؛ نو په هماغه حال به وموندل شي په کوم حال چې و، او قبر به هم هيڅ بدلون نه وي موندلی؛ نه په پراخيدلو او نه په تنګيدلو سره؛ نو د دې ګومان جواب له څو اړخونو نه دی:

لومړی: د هغه څه مخالفت روا نه دی چې شريعت پرې راتګ کړی وي، لکه داسې بې بنسټه شبهې چې که چيرته مخالفت کوونکی د هغه څه په اړه غور وکړي چې شريعت پرې راتګ کړی دی نو خامخا به د دې شبهو په بطلان پوه شي، او داسې ويل شوي دي:

ډير د خلکو سمه وينا عيبجنه ګڼي

او د دې افت وجه نا سمه پوهه ده.

دويم: د برزخ حالات له غيبي چارو څخه دي؛ هغه چې

حس يې درک کولای نه شي، که چيرته په حس درک کيدلای نو بيا به په غيبو ايمان هيڅ ګټه نه درلودله، او په غيبو ايمان لرونکي او ورځخه انکار کوونکی به سره بيا د هغې په ريښتيا ګڼلو کې برابر و.

دريم: عذاب، نعمتونه، د قبر پراختيا او تنګي؛ يوازې مړی درک کولای شي نه بل څوک، او دا لکه څرنګه چې يو ويده انسان په خوب کې ګوري چې هغه په يو تنګ وحشتناک ځای کې وي، يا په پراخه او زړه راښکونکي ځای کې وي، او هغه څوک چې يې چاپيره وي هغه يې نه ګوري او نه پرې پوهيږي. او يقينا پيغمبر - صلى الله عليه وسلم - ته به وحې کېدله پداسې حال کې چې هغه به د صحابه و تر منځه و، وحې به يې اوريدله، او صحابه و به نه اوريدله، او کله به ورته ملاېک د انسان په بڼه راغی او خبرې به يې ورسره کولې، او صحابه و به ملاېک نه ليده، او نه به يې غږ ورته اوريده.

څلورم: د مخلوقاتو ادراک د هغه څه پورې محدود دی چې الله تعالى يې د درک کولو توان ورکړی وي، او دا شوني نده چې ټول موجودات درک کړي، ځکه اووه آسمانونه، ځمکه، او څه چې پکې دي، او ټول شيان په حقيقي توګه د الله - تعالى - تسبيح وايي، الله يې له خپلو مخلوقاتو څخه ور اوروي هغه چاته چې وغواړي کله کله، سره لدې هغه زمونږ نه پناه دی، او پدې اړه -الله- تعالى فرمايي:

﴿تُسَبِّحُ لَهُ ٱلسَّمَٰوَٰتُ ٱلسَّبۡعُ وَٱلۡأَرۡضُ وَمَن فِيهِنَّۚ وَإِن مِّن شَيۡءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمۡدِهِۦ وَلَٰكِن لَّا تَفۡقَهُونَ تَسۡبِيحَهُمۡۚ...﴾

(اوه واړه اسمانونه، زمکه او څه چې په هغو کې دي، ټول د هغه پاکي وايي او داسې هیڅ شی نشته چې له ستاینې سره د هغه پاکي نه وايي خو تاسي يې په تسبیح نه پوهیږئ...) [الإسراء سورت: ایت 44] همدا رنګه شیطانان او پیریان په ځمکه کې په تګ راتګ سره ځغلي، او پیریان رسول الله صلى الله عليه وسلم ته حاضر شول او د هغه قراءت ته يې غوږ نیولی و، او چې وو، او خپل قوم ته بیرته ویروونکي وروګرځیدل، لدې سره هغوی زمونږ نه پټ دي، پدې اړه الله تعالى فرمايي:

﴿يَٰبَنِيٓ ءَادَمَ لَا يَفۡتِنَنَّكُمُ ٱلشَّيۡطَٰنُ كَمَآ أَخۡرَجَ أَبَوَيۡكُم مِّنَ ٱلۡجَنَّةِ يَنزِعُ عَنۡهُمَا لِبَاسَهُمَا لِيُرِيَهُمَا سَوۡءَٰتِهِمَآۗ إِنَّهُۥ يَرَىٰكُمۡ هُوَ وَقَبِيلُهُۥ مِنۡ حَيۡثُ لَا تَرَوۡنَهُمۡۗ إِنَّا جَعَلۡنَا ٱلشَّيَٰطِينَ أَوۡلِيَآءَ لِلَّذِينَ لَا يُؤۡمِنُونَ ٢٧﴾

(ای د آدم اولادې! شیطان مو چېرې داسې فتنه کې وانه چوي لکه چې ستاسو مور او پلار يې له جنته را وایستل په داسې حال چې جامې يې ترې ایستلې تر څو عورتونه يې وربښکاره کړي، بې شکه هغه او لښکر يې تاسو له هغې خوا وینې چې تاسو يې نه شئ لیدلای، یقیناً دا شیطانان مو د هغو خلکو لپاره ملګري ګرځولي چې ایمان نه راوړي). [الأعراف سورت:27 آیت] او کله چې مخلوقات ټول شته شیان نه شي درک کولای؛ نو ورته روا نده چې له ثابت شوو غیبي چارو څخه انکار وکړي، حال دا چې درک کړي يې ندي.

قدَر (د دال په فتحې سره): د الله تعالى لخوا د مخلوقاتو اندازه کول، د هغه د مخکينۍ پوهې سره سم او ځرنګه چې د هغه حکمت يې تقاضا کوي.

په تقدير ايمان ځلورو شيانو ته شاملېږي:

لومړى: په دې عقيده لرل چې الله تعالى په هر څه باندې، په اجمالي او تفصيلي ډول پوهه دى، هميش او د تل لپاره پوهيږي، برابره ده که هغه د الله تعالى د افعالو يا د هغه د بندګانو د کړنو سره تړاو ولري.

دويم: پدې ايمان چې الله تعالى دا په لوح محفوظ کې ليکلي دي، او د دې دوو چارو په اړه الله تعالى فرمايلي دي:

﴿أَلَمۡ تَعۡلَمۡ أَنَّ ٱللَّهَ يَعۡلَمُ مَا فِي ٱلسَّمَآءِ وَٱلۡأَرۡضِۗ إِنَّ ذَٰلِكَ فِي كِتَٰبٍۚ إِنَّ ذَٰلِكَ عَلَى ٱللَّهِ يَسِيرٞ ٧٠﴾

(آيا ته نه پوهيږې چې الله په هغه څه پوهيږي چې په آسمانونو او ځمکه کې دي، دا خامخا په يو کتاب کې دي، دا خو په الله ډېر آسانه دي). [الحج سورت: 70 آيت].

او په صحيح مسلم کې له عبد الله بن عمرو بن العاص رضي الله عنهما څخه روايت دى وايي چې: ما له رسول الله صلى الله عليه وسلم څخه اوريدلي چې فرمايل يې:

«كَتَبَ اللهُ مَقَادِيرَ الْخَلَائِقِ قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِخَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ».

«الله د اسمانونو او ځمکې له پيدا کولو څخه پنځوس زره کاله مخکې د مخلوقاتو تقديرونه ليکلي دي»[1].

دريم: دا عقيده لرل چې ټول موجودات د الله تعالى له خوښې پرته شتون نه شي درلودلای، برابره ده که د هغه د کړنو سره تړاو ولري يا د مخلوقاتو د کړنو سره تړاو ولري، الله تعالى د هغه څه په اړه چې د هغه د فعل پورې تړاو لري فرمايلي دي:

﴿وَرَبُّكَ يَخۡلُقُ مَا يَشَآءُ وَيَخۡتَارُۗ...﴾

(او ستا رب چې څه غواړي هغه پيدا کوي او غوره کوي يې...) [القصص سورت: ۶۸ آيت] او فرمايي:

﴿...وَيَفۡعَلُ ٱللَّهُ مَا يَشَآءُ﴾

(او الله چې څه وغواړي هماغه کوي). [إبراهيم سورت: 27 ايت] او فرمايي:

﴿هُوَ ٱلَّذِي يُصَوِّرُكُمۡ فِي ٱلۡأَرۡحَامِ كَيۡفَ يَشَآءُۚ...﴾

(دا خو هماغه ذات دى چې د مېندو په ګېډو کې ستاسي صورتونه (شکلونه) چې څنګه يې خوښه وي همغسې يې جوړوي...) [آل عمران سورت: ايت 6]. او الله تعالى د مخلوقاتو د چارو په تړاو فرمايلي دي:

﴿...وَلَوۡ شَآءَ ٱللَّهُ لَسَلَّطَهُمۡ عَلَيۡكُمۡ فَلَقَٰتَلُوكُمۡۚ...﴾

---

[1] مسلم په: کتاب القدر، باب حجاج آدم وموسى عليهما السلام، کې په: (۲۶۵۳) شمېره روايت کړى دى.

﴿...وَلَوۡ شَآءَ ٱللَّهُ لَسَلَّطَهُمۡ عَلَيۡكُمۡ فَلَقَٰتَلُوكُمۡۚ...﴾

(...او كه الله غوښتي واى نو حتماً به يې درباندې مسلط كړي او بيا به درسره جنګېدل...) [النساء سورت: 90 ايت] او فرمايي:

﴿...وَلَوۡ شَآءَ رَبُّكَ مَا فَعَلُوهُۖ فَذَرۡهُمۡ وَمَا يَفۡتَرُونَ﴾

﴿...وَلَوۡ شَآءَ رَبُّكَ مَا فَعَلُوهُۖ فَذَرۡهُمۡ وَمَا يَفۡتَرُونَ﴾ (...او كه ستا رب غوښتي واى نو داسې به يې نه وو كړي، نو هماغسې يې په خپلو دروغ ترلو كې پرېږده). [الأنعام سورت: 112 آيت].

څلورم: دا عقيده درلودل چې ټول مخلوقات د الله تعالى له خوا د هغوى د ذات، صفاتو او حركاتو سره پيدا شوي دي، الله تعالى فرمايي:

﴿ٱللَّهُ خَٰلِقُ كُلِّ شَيۡءٖۖ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيۡءٖ وَكِيلٞ ٦٢﴾

(الله د هر شي پيدا كوونكى او همغه د هر څه ساتونكى دى). [الزمر سورت: 62 آيت] او الله پاک فرمايلي:

﴿...وَخَلَقَ كُلَّ شَيۡءٖ فَقَدَّرَهُۥ تَقۡدِيرٗا﴾

(...او هر څه هماغه پيدا كړي او برخليك يې ورته ټاكلى دى). (الفرقان سورت: ٢ ايت) او د خپل نبي ابراهيم عليه السلام په اړه يې فرمايلي دي چې هغه خپل قوم ته وويل:

﴿وَٱللَّهُ خَلَقَكُمۡ وَمَا تَعۡمَلُونَ ٩٦﴾

(حال دا چې تاسو هم الله پيدا كړي ياست او څه چې كوئ هغه هم). [الصافات سورت: 96 آيت].

او په تقدير ايمان -لکه څرنګه يې چې مونږ يادونه وکړه- د دې مخالفت نه کوي چې بنده دې په خپلو اختياري کړنو کې اختيار او پرې توان ولري، ځکه شريعت او واقعيت دواړه ورته پدې دلالت کوي.

له شريعت څخه: الله تعالى د اختيار (مشيئت) په اړه فرمايلي دي:

﴿...فَمَن شَآءَ ٱتَّخَذَ إِلَىٰ رَبِّهِۦ مَـَٔابًا﴾

(...نو چې د چا خوښه وي د خپل پالونکي لور ته د ورګرځيدو لار دې ونيسي). [النبأ سورت: 39 آيت] او فرمايي:

﴿...فَأْتُواْ حَرْثَكُمْ أَنَّىٰ شِئْتُمْۖ...﴾

(...خپلو کروندو ته مو چې په کوم ډول (طريقه) خوښه وي، راشئ...). [البقرة سورت: 223 ايت] او د قدرت په اړه فرمايي:

﴿فَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ مَا ٱسْتَطَعْتُمْ وَٱسْمَعُواْ وَأَطِيعُواْ...﴾

(نو څومره چې کولای شئ له الله ووپرېږئ، (خبره) واورئ او تابعداري وکړئ...) [التغابن سورت: ايت 16] او فرمايي:

﴿لَا يُكَلِّفُ ٱللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَاۚ لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا ٱكْتَسَبَتْۗ...﴾

(الله هېڅ ساکښ ته د هغه له وسې پورته مسؤوليت نه

متوجه کوي چا چې څه ښه کړيدي، د هغه ګټه د هماغه ده او چا چې څه بدي کړېده، د هغه ګناه پر هماغه ده...). [البقرة سورت: 286 ايت].

او له واقعيت(اصل حقيقت) څخه دليل دا دی چې: هر انسان پدې پوهيږي چې هغه لره اختيار او ځواک شته، چې په دواړو سره کړنې تر سره کوي، او په دواړو سره يې پريږدي، او توپير کولای شي د هغه څه تر منځه چې دی يې په خپله اراده تر سره کوي لکه مزل کول، او د هغه څه تر منځه چې د ده له ارادې پرته پېښيږي لکه: لړزيدل، مګر د بنده اراده او وړتيا د الله تعالی په ارادې او وړتيا سره ترسره کيږي. دليل يې د الله تعالی دا وينا ده:

﴿لِمَن شَآءَ مِنكُمۡ أَن يَسۡتَقِيمَ ٢٨ وَمَا تَشَآءُونَ إِلَّآ أَن يَشَآءَ ٱللَّهُ رَبُّ ٱلۡعَٰلَمِينَ ٢٩﴾

(له تاسي څخه د هغه چا لپاره چې غواړي په لاره سم شي. او تاسو نه غواړئ مګر هغه څه چې الله، د عالمونو رب يې وغواړي). [سورت التكوير: ٢٨-٢٩ ايتونه] ځکه چې ټول کاينات د الله تعالی ملکيت دی؛ نو د هغه له پوهې او ارادې پرته هيڅ شی د هغه په ملکيت کې نه شي تر سره کېدلای.

او په تقدير ايمان -لکه څرنګه يې چې مونږ يادونه وکړه- بنده ته دا دليل نه جوړوي چې له واجباتو څخه دې څه پريږدي، او يا ګناهونه تر سره کړي، او پدې سره استدلال يې له څو اړخونو نه باطل دی:

لومړی: د الله تعالی قول دی:

﴿سَيَقُولُ ٱلَّذِينَ أَشۡرَكُواْ لَوۡ شَآءَ ٱللَّهُ مَآ أَشۡرَكۡنَا وَلَآ ءَابَآؤُنَا وَلَا حَرَّمۡنَا مِن شَيۡءٖۚ كَذَٰلِكَ كَذَّبَ ٱلَّذِينَ مِن قَبۡلِهِمۡ حَتَّىٰ ذَاقُواْ بَأۡسَنَاۗ قُلۡ هَلۡ عِندَكُم مِّنۡ عِلۡمٖ فَتُخۡرِجُوهُ لَنَآۖ إِن تَتَّبِعُونَ إِلَّا ٱلظَّنَّ وَإِنۡ أَنتُمۡ إِلَّا تَخۡرُصُونَ ١٤٨﴾

(هغو کسانو چې شرك کړی وایي به که الله غوښتي وای نه به موږ شرك کړی و، نه مو پلرونو او نه به مو کوم شی حرام کړی و، له دوی مخکی هم چې کوم خلك وو همدغسې دروغ یې ترلي وو تر دې چې زموږ عذاب یې وڅکلو، ورته ووایه: آیا تاسو سره کوم علمي سند شته چې موږ ته یې راوباسئ؟ تاسي له ګومانه پرته بل څه پسې نه ځئ او (په الله پورې) له دروغ ترلو پرته بل څه نه کوئ). [الأنعام سورت: 148 آیت] او که چیرته هغوی سره په تقدیر باندې دلیل و نو هیڅکله به الله تعالی خپل عذاب نه وی ورڅکلی.

دویم د الله تعالی قول دی:

﴿رُّسُلٗا مُّبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى ٱللَّهِ حُجَّةُۢ بَعۡدَ ٱلرُّسُلِۚ وَكَانَ ٱللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمٗا ١٦٥﴾

(دا ټول) رسولان زېرى ورکوونکي او وېروونکي (لېږل شوي وو) تر څو له رسولانو وروسته خلکو ته د الله پر وړاندې کوم دلیل پاتې نه شي، او الله د حکمت والا برلاسی دی). (النساء سورت: ۱۶۵ ایت) او که چیرته تقدیر د

مخالفانو لپاره دليل جوړيدلای نو د پيغمبرانو په ليږلو سره به يې دليل نه و نفي شوی، ځکه د هغوی له ليږلو وروسته يې مخالفت د الله تعالی په تقدير باندې شوی دی.

درېيم: د بخاري او مسلم روايت دی -او لفظ يې د بخاري دی- له علي بن ابی طالب رضي الله عنه څخه، چې نبي کريم صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي:

«مَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ إِلَّا قَدْ كُتِبَ مَقْعَدُهُ مِنَ النَّارِ أَوْ مِنَ الْجَنَّةِ».

«په تاسو کې هيڅ يو نشته مګر دا چې د هغه ځای له اور ځخه يا له جنت ځخه ليکل شوی دی» نو د قوم (صحابو) ځخه يو سړي وويل: اې د الله رسوله! آيا مونږ توکل ونه کړو؟ هغه وفرمايل:

«لَا، اعْمَلُوا فَكُلٌّ مُيَسَّرٌ».

«نه، عمل کوئ، ځکه هر څوک (خپل عمل ته) اسان کړای شوی دی». بيا يې دا آيت ولوست:

﴿فَأَمَّا مَنْ أَعْطَىٰ وَٱتَّقَىٰ ۝٥﴾

(نو هغه څوک چې ور يې کړ حق او تقوا يې وکړه). [الليل سورت: 5 آيت]. او د مسلم په يو بل لفظ کې راځي:

«فَكُلٌّ مُيَسَّرٌ لِمَا خُلِقَ لَهُ».

«فَكُلٌّ مُيَسَّرٌ لِمَا خُلِقَ لَهُ»[1]

«نو هر چا ته هغه څه اسانه کړل شوي دي چې د هغه لپاره پیدا کړل شوی دی». نو پیغمبر - صلى الله عليه وسلم - په عمل کولو امر وکړ، او له - یوازې په امید له تکیه کولو یې منع وفرمایله.

څلورم: الله تعالى بنده ته امر او نهي کړې، او مکلف کړی یې ندی مګر په هغه څه چې کولی یې شي، الله تعالى فرمایلي دي:

﴿فَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ مَا ٱسۡتَطَعۡتُمۡ وَٱسۡمَعُواْ وَأَطِيعُواْ...﴾

(نو څومره چې کولای شئ له الله ووېرېږئ، (خبره) واورئ او تابعداري وکړئ...) [التغابن سورت: ایت 16] او فرمایي:

﴿لَا يُكَلِّفُ ٱللَّهُ نَفۡسًا إِلَّا وُسۡعَهَاۚ...﴾

(الله هېڅ ساکښ ته د هغه له وسې پورته مسؤولیت نه متوجه کوي...) [البقرة سورت: 286 ایت] که بنده په عمل کولو مجبور وی، نو په هغه څه به مکلف ګرځول شوی و چې ځان به یې ترې نه شو خلاصولای، او دا خبره غلطه ده، لدې امله کله چې ترې کومه ګناه په ناپوهی، هیره، او یا اکراه سره تر سره شي، نو ګناه پرې نشته، ځکه چې هغه معذور دی.

---

[1] بخاري په کتاب القدر، باب وكان أمر الله قدرا مقدورا کې په (٦٦٠٥) شمېره، او مسلم په کتاب القدر، باب كيفية خلق الآدمي في بطن أمه وكتابة رزقه وأجله وعمله وشقاوته وسعادته کې په (٢٦٤٧) شمېره روایت کړی دی.

پنځم: الهي تقدير پټ راز دی، تر هغه پرې څوک نه پوهيږي تر څو چې مقدور شی واقع شوی نه وي، او د بنده اراده پر هغه څه چې کول يې غواړي مخکې وي؛ نو د يو عمل لپاره د ده اراده، د الله په تقدير د ده پر پوهېدو بنا نده، نو دا مهال په تقدير استدلال کول ناسم دي،ځکه ناپوهي د سړي لپاره دليل نه شي جوړيدلی.

شپږم: مونږ ګورو چې انسان د دنيا په چارو کې هغه څه ته لېواله دی چې ورته مناسب وي، تر څو يې تر لاسه کړي، او هغه څه ته ترې نه اوړي چې مناسب ورته نه وي، بيا ورځخه له اوړيدو لپاره په تقدير استدلال کوي؟ نو د دين په چارو کې بيا ولې د هغه څه نه اوړي چې د ده په کې فايده ده هغه څه ته چې ضرر يې پکې دی، او بيا په تقدير دليل نيسي! نو آيا دا دواړه چارې يو څېر ندي؟

دا مثال درواخله چې دا روښانه کوي:

که چېرته د انسان مخې ته دوه لارې وي: يوه يې داسې يو هيواد ته پای مومي چې ټوله ګډوډي وي؛ وژل، لوټل، د عزت سپکاوی، ويره، لوږه. او دويمه يې داسې يو هيواد ته پای مومي چې ټول: نظم، امنيت، هوسا ژوند، خلکو او ابرو، عزت او مالونو ته درناوی وي، نو کومه لاره به نيسي؟

دا به خامخا دويمه لار نيسي، کومه يې چې د نظم او امنيت هېواد ته رسوي، او هيڅ عاقل سړی به هيڅکله د ګډوډۍ او ويرې هيواد ته تللې لار ونه نيسي، او بيا به په تقدير استدلال کوي. نو د آخرت په چارو کې ولې له جنت پرته اور ته تللې لار نيسي او استدلال په تقدير کوي؟

بل مثال: ناروغ ګورو چې په درمل څښلو ورته امر کيږي؛ نو څښي يې، او زړه يې نه غواړي، او له هغه خوړو نه منع کيږي چې ضرر ورته رسوي؛ نو پرېږدي يې، حال دا چې زړه يې ورته کيږي، دا ټول د روغتيا او سلامتيا د لاسته راوړلو په خاطر، او شوني نده چې د درملو له څښلو دې لاس ونيسي، او يا هغه خواړه وخوري چې ضرر ورته رسوي، او په تقدير استدلال وکړي. نو ولې انسان هغه څه پرېږدي چې الله او رسول ورته پرې امر کړی وي، او يا هغه څه کوي چې الله او رسول تر ې منع کړی وي او بيا په تقدير استدلال کوي.

اووم: په تقدير هغه استدلال کوونکی چې واجبات يې پرېښي وي، او يا يې ګناه کړې وي، که چېرته پرې يو څوک تيری وکړي او مال يې واخلي، او يا يې ابرو ته سپکاوی وکړي، بيا تيری کوونکی په تقدير استدلال وکړي، او ووايي: ما مه ملامتوه، ځکه زما تيری د الله د تقدير له مخې و، نو دليل به يې ونه منل شي. نو څنګه په تقدير استدلال نه مني کله چې پرې بل څوک تيری وکړي، او د خپل ځان لپاره پرې استدلال کوي کله چې د الله تعالی په حق تيری وکړي؟!

او ويل کيږي چې أمير المؤمنين عمر بن الخطاب رضي الله عنه ته يو غل وروستل شو چې د لاس پرې کولو مستحق و؛ نو د هغه د لاس په پرې کولو يې امر وکړ نو هغه وويل: صبر وکړه ای امير المؤمنينه! ما د الله په تقدير غلا کړې ده؛ عمر ورته وويل: او مونږ دې هم لاس د الله په تقدير پرې کوو.

په تقدير ايمان لويې ثمرې لري چې له جملې څخه يې ځينې دا دي:

لومړی: د اسبابو په ترسره کولو سره پر الله تعالی توکل کول، تر څو پخپله پر علت تکیه ونه کړي. ځکه هر څه د الله تعالی په تقدیر سره کیږي.

دویمه: سړی باید ځانته مغرور نه شي کله چې موخه لاسته راوړي؛ ځکه لاسته راوړل یې د الله تعالی لورینه ده چې د خیر او کامیابۍ اسباب یې ورته مقدر کړل، او پر ځان مغرور کېدل ورځخه په نعمت شکر ویستل هیروي.

دریمه: ډاډ او روحي سکون، په هغه څه چې د الله تعالی د تقدیر له مخې پرې تیریږي؛ د یو محبوب شي په فوت کېدلو او یا د یو مصیبت په رسیدلو نه ګډوډیږي، ځکه دا د الله تعالی په تقدیر کیږي، هغه ذات چې د آسمانونو او ځمکې واک له هغه سره دی، او دا خامخا کېدونکی دی، او پدې اړه الله تعالی فرمایلي:

﴿مَآ أَصَابَ مِن مُّصِيبَةٍ فِي ٱلۡأَرۡضِ وَلَا فِيٓ أَنفُسِكُمۡ إِلَّا فِي كِتَٰبٖ مِّن قَبۡلِ أَن نَّبۡرَأَهَآۚ إِنَّ ذَٰلِكَ عَلَى ٱللَّهِ يَسِيرٞ ٢٢ لِّكَيۡلَا تَأۡسَوۡاْ عَلَىٰ مَا فَاتَكُمۡ وَلَا تَفۡرَحُواْ بِمَآ ءَاتَىٰكُمۡۗ وَٱللَّهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخۡتَالٖ فَخُورٍ ٢٣﴾

(هیڅ یو داسې مصیبت به (چاته) نه وي رسېدلی نه په ځمکه کې او نه ستاسي په ځانونو کې چې هغه په کتاب (لوح محفوظ) کې نه وي، له هغه مخکې چې موږ یې پیدا کړو، دا کار په ربښتیا الله ته آسانه دی. د دې لپاره چې تاسو په هغه څه افسوس ونه کړئ چې له تاسو څخه تېر شوي او نه په هغه څه خوشحاله شئ چې تاسو ته یې درکړي دي. او الله هر متکبر

فخر کوونکی نه خوښوي). [الحديد سورت: 22-23 ایتونه]، او رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي:

«عَجَبًا لِأَمْرِ الْمُؤْمِنِ إِنَّ أَمْرَهُ كُلَّهُ خَيْرٌ، وَلَيْسَ ذَاكَ لِأَحَدٍ إِلَّا لِلْمُؤْمِنِ، إِنْ أَصَابَتْهُ سَرَّاءُ شَكَرَ فَكَانَ خَيْرًا لَهُ، وَإِنْ أَصَابَتْهُ ضَرَّاءُ صَبَرَ فَكَانَ خَيْرًا لَهُ».

«د مؤمن چاري ته حیرانتیا ده، یقینا چې هره چاره یې په خپر ده، او دا له مؤمن پرته د بل چا لپاره نشته، که خوشحالي ورته ورسیږي نو شکر وباسي او دا د ده لپاره خپر دی، او که مصیبت ورته ورسیږي صبر کوي او دا د ده لپاره خپر دی».[1]

په تقدیر کې دوه ډلې ګمراه شوي دي:

یو له هغو څخه: جبریه ده، چې ویلي یې دي: بنده په عمل باندې مجبور دی او هغه پکې نه اراده لري او نه وړتیا.

دویمه: قدریه ده چې ویلي یې دي: بنده په عمل سره په اراده او قدرت کې خپلواک دی، او د الله جل جلاله مشیئت او قدرت پکې هیڅ اثر نه لري.

په لومړۍ ډله چې جبریه ده، شریعت او واقعیت دواړه رد کوي:

له شریعت څخه دلیل: دا دی چې الله بنده ته اراده او مشیئت ثابت کړي دي، او د عمل نسبت یې ورته کړی دی، الله تعالی

[1] مسلم: کتاب الزهد والرقائق، باب المؤمن أمره کله خیر، په (٢٩٩٩) شمېره روایت کړی دی.

فرمايلي دي:

﴿...مِنكُم مَّن يُرِيدُ ٱلدُّنۡيَا وَمِنكُم مَّن يُرِيدُ ٱلۡأٓخِرَةَۚ...﴾

(...په تاسو کې خو هم چا دنيا غوښته او چا آخرت...) [آل عمران سورت: ايت 152]، او الله تعالى فرمايي:

﴿وَقُلِ ٱلۡحَقُّ مِن رَّبِّكُمۡۖ فَمَن شَآءَ فَلۡيُؤۡمِن وَمَن شَآءَ فَلۡيَكۡفُرۡۚ إِنَّآ أَعۡتَدۡنَا لِلظَّٰلِمِينَ نَارًا أَحَاطَ بِهِمۡ سُرَادِقُهَاۚ...﴾

(او ووايه دا حق دى ستاسو د رب له خوا، نو څوک چې غواړي ودې مني او څوک چې غواړي نه دې مني، يقيناً موږ ظالمانو ته داسې اور چمتو کړى چې پردې يې له هغوى نه راچاپيرې دي...) [الكهف سورت: 29 آيت]، او الله تعالى فرمايلي دي:

﴿مَّنۡ عَمِلَ صَٰلِحٗا فَلِنَفۡسِهِۦۖ وَمَنۡ أَسَآءَ فَعَلَيۡهَاۗ وَمَا رَبُّكَ بِظَلَّٰمٖ لِّلۡعَبِيدِ ٤٦﴾

(چا چې نېک عمل وکړ نو د خپل ځان لپاره يې دى او چا چې بد وکړل نو (بد) هم پر هغه دي او ستا رب پر بندګانو ظلم کوونکى نه دى). [فصلت سورت: ايت 46].

او له واقعيت څخه دليل دا دى چې: هر سړى د خپلو اختياري عملونو په توپير پوهيږي؛ هغه چې په خپله خوښه او اراده يې کوي لکه: خوراک، څښاک، پېر او پلور او هغه څه چې د هغه له ارادې پرته پېښيږي: لکه د تبې له امله لړزيدل او له بام څخه راغورځيدل، نو هغه په لومړي ډول عملونو

کې د ارادې او خوښې خاوند دی پرته له کوم فشار څخه (یې تر سره کوي)، او په دویم کې چې څه ورته پیښیږي نه یې اختیار لري او نه هم اراده.

او په دویمه ډله چې (قدریه) ده هم له شریعت او عقل څخه رد دی:

له شریعت څخه: دلیل دا دی چې: الله تعالی د هر شي پیدا کوونکی دی، او هر شی د هغه په خوښه شتون مومي، او الله تعالی په خپل کتاب کې دا خبره بیان کړې ده چې د بنده ګانو افعال د هغه په مشیئت سره پیښیږي، نو هغه تعالی فرمایلي دي:

﴿...وَلَوۡ شَآءَ ٱللَّهُ مَا ٱقۡتَتَلَ ٱلَّذِينَ مِنۢ بَعۡدِهِم مِّنۢ بَعۡدِ مَا جَآءَتۡهُمُ ٱلۡبَيِّنَٰتُ وَلَٰكِنِ ٱخۡتَلَفُواْ فَمِنۡهُم مَّنۡ ءَامَنَ وَمِنۡهُم مَّن كَفَرَۚ وَلَوۡ شَآءَ ٱللَّهُ مَا ٱقۡتَتَلُواْ وَلَٰكِنَّ ٱللَّهَ يَفۡعَلُ مَا يُرِيدُ﴾

(...او که الله غوښتلی نو دوی به نه سره جنګېدل، پس له هغه چې څرګندې معجزې هم ورته راغلې، خو سره وران شول نو ځینو یې ایمان راوړلو او ځینې یې کافران شول او (بیاهم) که الله غوښتي وی نو دوی به نه سره جنګېدل خو الله هغه څه کوي چې اراده یې کوي). [البقرة سورت: 253 آیت]، او الله تعالی فرمایلي دي:

﴿وَلَوۡ شِئۡنَا لَأٓتَيۡنَا كُلَّ نَفۡسٍ هُدَىٰهَا وَلَٰكِنۡ حَقَّ ٱلۡقَوۡلُ مِنِّي لَأَمۡلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ ٱلۡجِنَّةِ وَٱلنَّاسِ أَجۡمَعِينَ ١٣﴾

(او که موږ غوښتي واى نو خامخا به مو هر کس ته د هغه لارښوونه ورکړي وه خو زما له خوا دا خبره حق ثابته شوه چې زه به خامخا جهنم له پېريانو او انسانانو ټولو نه ډکوم). [السجدة سورت : 13 آيت].

او له عقل څخه دليل دا دى چې: ټول کائنات د الله تعالى ملکيت دى، او انسان هم لدې کائناتو څخه دى، نو هغه هم د الله ملکيت دى، او دا نه شي کيداى چې مملوک دې د مالک په ملکيت کې د هغه له اجازې او خوښې پرته تصرف وکړي.

د اسلامي عقيدې موخې (هدفونه)

د هدف اطلاق په لغت کې په ګڼو معانيو سره کيږي، له هغې څخه يوه يې: (نخښه ده چې د ويشتلو په موخه ودرول کيږي، او يا هر شى چې مقصودي ګرځول شوى وي)

او د اسلامي عقيدې موخې: هغه اهداف او سپيڅلي مقصدونه دي چې په نتيجه کې ورباندې منګولې لګول مرتب کيږي، او هغه موخې ډيرې دي او بېلابېل ډولونه لري: له جملې څخه يې ځينې په لاندې ډول دي:

لومړى: يوازې د يو الله جل جلاله لپاره د نيت او عبادت خالصول، ځکه چې هغه خالق دى، هيڅ شريک نلري، نو موخه او عبادت بايد يوازې د هغه لپاره وي.

دوهم: په زړه کې د دې عقيدې د نشتوالي له امله د ګډوډۍ څخه د ذهن او فکر خلاصول؛ ځکه د چا زړه چې لدې څخه خالي شو نو د هغه زړه خو يا له هر ډول عقايدو څخه خالي دى او يوازې د مادي شيانو عبادت کوونکى دى، او يا هم په

ګمراهو عقایدو او خرافاتو کې ګنګس شوی ډوب دی.

دریم: رواني او فکري راحت، ځان به یې له تشویشونو او ذهن به یې له ګډوډیو خالي وي؛ ځکه چې دا عقیده مومن له خپل خالق سره نښلوي؛ نو خوښ به وي چې یو چار سازی رب او د قانون خاوند واکمن لري، نو زړه به یې د خپل تقدیر سره آرام وي او سینه به یې د اسلام لپاره پراخه وي. نو له هغه پرته بدیل ته اړتیا نلري.

څلورم: د الله تعالی په عبادت کې له انحراف څخه د نیت او عمل خوندیتوب او یا د مخلوقاتو سره په تعامل کې؛ ځکه چې د عقیدې له بنسټونو څخه پر رسولانو ایمان دی، چې په قصد او عمل کې د هغوی د سالمې لارې پیروي پکې شامله ده.

پنځم: په چارو کې ټینګښت او جدیت، تر څو د نیک عمل فرصت له لاسه ورنکړي، پرته له دې چې ګټه تري واخلي. د ثواب په هیله، او د ګناه هیڅ ځای نه ویني مګر له هغه څخه لرې کیږي؛ د هغې له سزا څخه د ډار له امله؛ ځکه چې د دې عقیدې له بنسټونو څخه یو په بیا راژوندي کیدو او په کړنو باندې بدله ورکولو باندې ایمان لرل دي.

الله تعالی فرمایلي:

﴿وَلِكُلّٖ دَرَجَٰتٞ مِّمَّا عَمِلُواْۚ وَمَا رَبُّكَ بِغَٰفِلٍ عَمَّا يَعۡمَلُونَ ١٣٢﴾

(او هر چاته له خپلو کړو وړو درجې (ټاکل شوې) دي او ستا رب له هغو کارو چې دوی یې کوي بې خبره نه دی). [الأنعام سورت: ایت 132] او رسول الله صلی الله علیه وسلم

دغې موخې ته په خپل قول کې ترغیب ورکړی دی:

«الْمُؤْمِنُ الْقَوِيُّ خَيْرٌ وَأَحَبُّ إِلَى اللهِ مِنَ الْمُؤْمِنِ الضَّعِيفِ، وَفِي كُلٍّ خَيْرٌ، احْرِصْ عَلَى مَا يَنْفَعُكَ، وَاسْتَعِنْ بِاللهِ، وَلَا تَعْجِزْ، وَإِنْ أَصَابَكَ شَيْءٌ فَلَا تَقُلْ: لَوْ أَنِّي فَعَلْتُ كَذَا كَانَ كَذَا وَكَذَا، وَلَكِنْ قُلْ: قَدَّرَ اللهُ وَمَا شَاءَ فَعَلَ؛ فَإِنَّ (لَوْ) تَفْتَحُ عَمَلَ الشَّيْطَانِ».

«پیاوړی مؤمن الله ته له کمزوري مؤمن څخه خوښ او غوره دی او په دواړو کې خیر دی، په هغه څه ټینګار وکړه چې ګټه درته رسوي او د الله تعالی نه مرسته وغواړه، او مه کمزوری کیږه، که چېرته درته څه - زیان - ورسیده نو داسې مه وایه: که چېرته مې داسې کړي وای، نو داسې او داسې به شوي وو، مګر ووایه: د الله تقدیر دی او هغه چې څه غوښتل هغه یې وکړل؛ ځکه د (که چیرته) کلمه د شیطان کړنې پرانیزي». مسلم روایت کړی دی.[1]

شپږم: د داسې یو پیاوړي امت رامنځته کول چې د خپل دین د ټینګښت لپاره هر قیمتي او ارزانه لګښت کوي، تر څو یې ستنې غښتلې کړي، او پدې لاره کې چې هر څه وررسیږي پروا یې نه ساتي، پدې اړه الله تعالی فرمایي:

[1] مسلم په کتاب القدر، باب في الأمر بالقوة، وترك العجز، والاستعانة بالله، وتفويض المقادير لله، کې په: (2664) شمېره روایت کړی دی.

﴿إِنَّمَا ٱلۡمُؤۡمِنُونَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ ثُمَّ لَمۡ يَرۡتَابُواْ وَجَٰهَدُواْ بِأَمۡوَٰلِهِمۡ وَأَنفُسِهِمۡ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِۚ أُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلصَّٰدِقُونَ ١٥﴾

(بېشكه مومنان هغه كسان دي چې پر الله او د هغه پر رسول يې (پوخ) ايمان راوړى وي بيا (هيڅ) شک ونه كړي او د الله په لار كې په خپلو مالو او ځانونو جهاد كوي، همدا خلک رښتيني دي). [الحجرات سورت: ايت 15].

اووم: د افرادو او ډلو په اصلاح كولو سره د دنيا او آخرت د نيكمرغۍ لاسته راوړل او د اجرونو او عزتونو حاصلول، په دې اړه الله تعالى فرمايي:

﴿مَنۡ عَمِلَ صَٰلِحٗا مِّن ذَكَرٍ أَوۡ أُنثَىٰ وَهُوَ مُؤۡمِنٞ فَلَنُحۡيِيَنَّهُۥ حَيَوٰةٗ طَيِّبَةٗۖ وَلَنَجۡزِيَنَّهُمۡ أَجۡرَهُم بِأَحۡسَنِ مَا كَانُواْ يَعۡمَلُونَ ٩٧﴾

(چا چې نېک عمل وكړ، كه نارينه وي كه ښځينه خو چې مومن وي نو حتماً به ښه ژوند ورباندې تېر كړو او (آخرت كې به) د هغو نېكو عملونو چې دوى به كول، ښه بدله وركړو). [النحل سورت: 97 ايت].

دا د اسلامي عقيدې ځينې موخې دي، موږ له الله تعالى څخه تمه لرو چې دا موخې مونږ او ټولو مسلمانانو ته محققې كړي، هغه سخي او عزتمند ذات دى، او ټوله ستاينه يوازې

الله لره ده؛ هغه ذات چې د عالمیانو رب دی.

وصلّی الله وسلّم علی نبیّنا محمّدٍ وعلی آله وصحبه أجمعین.

د لیکوال په قلم سره دا لیکنه پای ته ورسیده.

محمّدٍ الصّالح العثیمین

***

فهرس

نُبذَةٌ فِي العَقِيدَةِ الإِسْلَامِيَّة (شَرْحُ أُصُولِ الإِيمَانِ) ١
د اسلامي عقيدې لنډه پيژندنه ٢
سريزه..... ٢
اسلامي دين ٤
د اسلام بناوې..... ١٠
د اسلامي عقيدې بنسټونه ١٤
په الله تعالى ايمان ١٦
په ملايکو ايمان ٣٦
په کتابونو ايمان ٤٣
په رسولانو ايمان ٤٥
د اخرت په ورځ ايمان ٥٦
په تقدير ايمان..... ٨١
د اسلامي عقيدې موخې (هدفونه) ٩٥

❊❊❊

ps٧١v١,٢ - ٢٢/١١/٢٠٢٦

رئاسة الشؤون الدينية بالمسجد الحرام والمسجد النبوي

رسالة الحرمين

د حرمين پيغام

د مسجد الحرام او مسجد النبوي زيارت كوونكو لپاره شرعي لارښود په بېلابېلو ژبو كې